



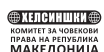
HELP ON THE ROUTE

PRIRUČNIK ZA OBUKU



Projekat finansira
Evropska unija

PROJEKAT IMPLEMENTIRAJU:





**HELP
ON
THE
ROUTE**

REFERENTNI PRIRUČNIK

ZA PROJEKT „POMOĆ NA PUTU”

**“HELP ON THE ROUTE”
QUICK REFERENCE MANUAL**

Urednik

Massimo Moratti

Autor

Massimo Moratti

Koautori

Miroslava Jelačić
Zoran Drangovski
Prof. dr. Nevena Vučković Šahović
Bojana Balević

Izdavač

Ana and Vlade Divac Foundation
Ilije Garašanina 53a/7
11 120 Beograd, Srbija

Ko-izdavači

Arbeiter Samariter Bund Deutschland e.V.
Antifašističke borbe 14/8
11 070 Beograd, Srbija

Novosadski humanitarni centar
Arse Teodorovića 3
21 000 Novi Sad, Srbija

Helsinški komitet republike Makedonije
Naum Naumovski Borche 83
1000 Skopje, BJR Makedonija

Dizajn

Marko Zakovski

Štampa

SWA TIM
Dobanovački put 66
Beograd

Tiraž: 500 primeraka

ISBN 978-86-918455-2-0

Beograd, 2018. godine



Sva prava zadržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe uz obavezno navođenja izvora. Ova publikacija je izrađena uz podršku Evropske unije. Za sadržaj ove publikacije isključivo su odgovorni Fondacija Ana i Vlade Divac i Arbeiter Samariter Bund Deutschland e.V. i ne može se smatrati da ona na bilo koji način odražava stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

OPŠTI DEO

Kratak uvod u pravo o ljudskim pravima	7
Problematika ljudskih prava u kontekstu mešovite migracije	12
Vršenje nadzora u u oblasti ljudskih prava	16
Izveštavanje u oblasti ljudskih prava	19
Razgovori sa žrtvama i licima koja sarađuju sa nevladinim organizacijama u oblasti ljudskih prava	22
Razvijanje mreže	26

POSEBAN DEO

Postupanje prema migrantima i tražiocima azila u Srbiji	31
Postupanje prema migrantima i tražiocima azila u Makedoniji	39
Postupanje prema deci bez pratnje izvan države njihovog porekla	45
Prevenција i zaštita od seksualnog i rodno zasnovanog nasilja tokom migracija	53
Liste sa podacima za kontaktiranje sa institucijama i organizacijama koje rade sa izbeglicama i migrantima	58

UVOD

Ovaj priručnik je sačinjen kao deo projekta **Pomoć na putu: zaštita ljudskih prava migranata koji prolaze kroz Makedoniju i Srbiju** koji sprovodi **Fondacija Ana i Vlade Divac**, a partneri na projektu su **Arbeiter Samariter Bund Deutschland e.V.**, **Novosadski humanitarni centar** i **Makedonski Helsinški odbor**.

Svrha ovog Priručnika jeste da predstavi pravni i institucionalni okvir za pružanje usluga migrantima od strane organizacija civilnog društva (OCD) i usmeravanje OCD kroz okvir mehanizma brzog odgovora, kroz isticanje pitanja i problema koje treba rešiti. U Priručniku su formulisane preporuke i dati primeri dobre prakse koji će se kao takvi koristiti, kao i smernice partnerskim organizacijama koje ga sprovode, kao i argumentacija za zainteresovana lica u Srbiji i Makedoniji.





HELP ON THE ROUTE

OPŠTI DEO

Massimo Moratti

KRATAK UVOD U PRAVO O LJUDSKIM PRAVIMA

LJUDSKA PRAVA I PRAVO O LJUDSKIM PRAVIMA

Nakon završetka Drugog svetskog rata, donošenja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (UDHR) iz 1948. godine i sporazuma koji su usledili nakon toga, ljudska prava sve više postaju preovlađujuća tema kako u kontekstu međunarodnih odnosa tako i u kontekstu upravljanja između država i njihovih građana. Međutim, šta su to ljudska prava?

Možemo se pozvati na definiciju ljudskih prava koju daje Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR)¹:

Ljudska prava jesu neotuđiva prava svih ljudskih bića, bez obzira na našu nacionalnost, mesto boravka, pol, nacionalno ili etničko poreklo, boju kože, veru, jezik ili bilo koji drugi status. Svi mi polažemo jednako pravo na svoja ljudska prava bez ikakve diskriminacije. Ova prava su međusobno povezana, međuzavisna i nerazdvojiva.

To će nam pomoći da definišemo samu temu. U ovom priručniku posebnu pažnju ćemo posvetiti Međunarodnom pravu ljudskih prava, koje predstavlja međunarodni pravni okvir sa kojim vlade u datom regionu moraju da se usaglase.

U ovom slučaju možemo reći da:

Međunarodno pravo ljudskih prava nameće obaveze vladama da se ponašaju na određene načine ili da se uzdrže od određenih akata, kako bi podsticale i zaštitile ljudska prava i osnovne slobode pojedinaca ili grupa.²

U suštini, ovde govorimo o međunarodnim sporazumima i uobičajenim normama koje obavezuju vlade da se ponašaju na određeni način. Istovremeno, ovim sporazumima se stvaraju prava za pojedince na koja se oni, pod određenim okolnostima, mogu pozivati pred međunarodnim telima.

Preciznije, glavna ljudska prava koja su sadržana u međunarodnim sporazumima primenjuju se u Srbiji i Makedoniji. Ova prava su, s jedne strane, postala sastavni deo odgovarajućih ustava, a s druge strane, i Srbija i Makedonija ratifikovale su najvažnije međunarodne sporazume o ljudskim pravima.

Na ovom mestu možemo se pozvati na samo 7 sporazuma koji su od naročitog značaja za naš rad:

- » Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR)³
- » Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR)⁴
- » Konvencija o statusu izbeglica (Konvencija o izbeglicama)⁵
- » Konvencija protiv torture (CAT i OPCAT)⁶
- » Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena⁷
- » Konvencija o pravima deteta (CRC)⁸
- » Evropska konvencija o ljudskim pravima (ECHR)⁹

1 <http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/FrequentlyAskedQuestions.aspx>

2 <http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/FrequentlyAskedQuestions.aspx>

3 <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>

4 <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

5 <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>

6 <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>

7 <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>

8 <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

9 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Prva dva sporazuma, zajedno sa Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (UDHR), sačinjavaju tzv. Međunarodni zakon o ljudskim pravima.

Konvencija o izbeglicama iz 1951. godine definiše status izbeglica kao i obaveze države u vezi sa pravima izbeglica.

Konvencija protiv torture je od značaja zbog svog direktnog uticaja u smislu nacionalnih mehanizama prevencije i svog značaja za rad sa izbeglicama.

Najzad, ECHR, nastala u okviru Saveta Evrope, važna je zbog značaja njenih odredaba i obavezujućeg karaktera odluka Evropskog suda za ljudska prava.

Sporazumi o ljudskim pravima ne samo da nabrajaju pomenuta prava, već često stvaraju i mehanizme za njihovo sprovođenje, odnosno specijalizovana, nezavisna tela koja imaju zadatak da nadziru ostvarivanje prava koja su predviđena u svakom od ovih sporazuma. U okviru određenih mehanizama, nakon što ispune određene uslove, pojedinci stižu pravo da se obrate tim međunarodnim mehanizmima sa ciljem da se utvrdi da li je došlo do povrede njihovih prava. U ovim slučajevima, tela koja su osnovana sporazumima UN objavljuju „stavove“ ili „preporuke“, koje nisu obavezujuće za države. Međutim, telo koje je osnovalo Evropska konvencija o ljudskim pravima, odnosno Evropski sud za ljudska prava, posebno je važno budući da su njegove presude obavezujuće i države su u obavezi da ih se pridržavaju i pruže obeštećenje pojedincima. Ne samo da su obavezujuće odluke u konkretnim predmetima kao takve, već i sama sudska praksa suda u Strazburu postaje važeća i primenjiva u zemljama koje su ratifikovale ECHR.

U ostalim sporazumima, poput Konvencije protiv torture i njenog Opcionog protokola, države se obavezuju da uspostave posebne nacionalne mehanizme kojima se osigurava poštovanje sporazuma i poštovanje međunarodne zabrane torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka. Ovo je od posebnog značaja za trenutni rad sa izbeglicama.

UOBIČAJENE ODLIKE PRAVA O LJUDSKIM PRAVIMA

U tradicionalnom smislu, ljudska prava su podeljena u dve grupe: građanska i politička prava i ekonomska, socijalna i kulturna prava.

Ova podela delom se javlja kao rezultat istorijskih okolnosti, s obzirom na činjenicu da su sporazumi potpisani u vreme Hladnog rata: nakon UDHR, proces izrade nacrtu ove deklaracije u izvesnom smislu je bio pod uticajem celokupne svetske situacije, pa su iz tog razloga doneta dva posebna sporazuma.

Istovremeno, data podela jednim delom je nastala i usled činjenice da se mere koje države moraju da uspostave kako bi garantovale ta prava u načelu razlikuju. Kad je reč o građanskim i političkim pravima, često se navodi da države moraju bez odlaganja uspostaviti ove mere i često su te mere zakonodavne prirode. S druge strane, da bi se sprovele odredbe Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, države na to moraju da se obavežu kroz dugoročne programe, što uključuje i raspodelu budžetskih i materijalnih sredstava.

Ovo je samo delimično tačno, budući da u stvarnosti vrste mera koje se od država zahtevaju za sprovođenje sporazuma o ljudskim prava često jesu mešovitog karaktera, neke od njih se neodložno sprovode, dok se druge sprovode na duže staze. Svejedno, razgraničenje između ova dva glavna sporazuma i dalje je aktuelno.

Odredbe o ljudskim pravima načelno se primenjuju na **sva lica** koja se nalaze na teritoriji svake države. Međutim, pojedina prava se pružaju samo licima koja su legalno prisutna na datoj teritoriji ili su državljani određene države, na primer, sloboda kretanja ili glasačko pravo važe samo za određene kategorije.

Važno je istaći da i obično prisustvo na teritoriji neke države omogućava datim osobama da uživaju takva prava. Čak se i tranzitne oblasti na aerodromima u tom smislu smatraju delom teritorije. U međunarodnom pravu ne postoji pojam „ničije zemlje“.

PRAVA OD KOJIH NIJE MOGUĆE ODSUPITI I PRAVA KOJA PODLEŽU OGRANIČENJIMA

Član 4. ICCPR i član 15. ECHR predviđaju izuzetne okolnosti, kao što su stanje vanrednih situacija ili rat, koje ugrožavaju život nacije i koje mogu dovesti do toga da neke zemlje obustave primenu obaveza u pogledu ljudskih prava koje proizlaze iz svakog od tih sporazuma.

Međutim, ne može se odstupiti od svih prava. Od određenih prava uopšte se ne može odstupiti. Prema ICCPR to su sledeća prava:

- » pravo na život,
- » zabrana torture,
- » zabrana ropstva,
- » zabrana kazne zatvora zbog neispunjavanja ugovorne obaveze,
- » pravo na pravnu ličnost,
- » nemogućnost retroaktivnog važenja krivičnog zakona,
- » sloboda savesti, veroispovesti i misli.

U glavnom tekstu ECHR, broj ovih prava nešto je manji, premda je u dodatnim protokolima ECHR obuhvaćeno znatno više prava od kojih se ne može odstupiti:

- » pravo na život,
- » zabrana torture,
- » zabrana ropstva,
- » nemogućnost retroaktivnog važenja krivičnog zakona.

Prema uobičajenom tumačenju, i pravo na pravično suđenje, u smislu u kojem se definišu prava od kojih se ne može odstupiti, smatraće se upravo ovakvim pravom.

Važnost ove odredbe ogleda se u tome što pomaže da se definiše kategorija prava koja se nazivaju „neodstupivim“, i za koja odstupanje nije dozvoljeno čak ni u slučaju rata. Povrede prava od kojih se ne može odstupiti smatraju se najtežim, a kad je reč o vršenju nadzora, prvenstvo u nadziranju ukazuje se upravo ovim pravima.

Drugu kategoriju prava čine ona prava koja su podložna ograničenjima. Uživanje prava nije apsolutno i za određena među njima, državama je dozvoljeno da ih ograniče. Ovde je zapravo reč o pravima poput slobode kretanja, slobode izražavanja, slobode udruživanja koja sa svoje strane najčešće reguliše i ograničava država.

Ovakva ograničenja moraju biti u skladu sa određenim kriterijumima:

- » ona moraju da budu predviđena zakonom;
- » nalaže ih nužnost očuvanja legitimnog zajedničkog cilja kao što su nacionalna sigurnost, javno zdravlje, javni red, prava i slobode drugih;
- » ona moraju da budu „neophodna“, što znači da mora postojati odnos proporcionalnosti između zahtevane mere i cilja koji treba da se postigne. A to znači da, ukoliko postoje alternativni načini za postizanje tih javnih ciljeva bez narušavanja prava pojedinaca, treba težiti upravo takvim alternativnim postupcima.

Ograničenja se odnose na veći broj prava, na primer, na slobodu udruživanja, pravo na mirno okupljanje, pravo na ispoljavanje sopstvenih uverenja. S naše tačke gledišta, ograničenja u pogledu slobode kretanja od posebnog su značaja, budući da u ovoj oblasti mogu da se jave i pitanja koja su od značaja kad je reč o vršenju nadzora nad ljudskim pravima.

PRISTUP ZASNOVAN NA PRAVIMA I OBAVEZE DRŽAVA

Kad je reč o razvojnem radu i međunarodnoj pomoći, često smo u prilici da čujemo za takozvani pristup razvoju koji je zasnovan na pravima.¹⁰ Pristup zasnovan na pravima obično dovodimo u vezu sa konceptualnim okvirom koji se zasniva na standardima ljudskih prava i koji u strateškom smislu ima za cilj njihovo podsticanje i zaštitu. Ovo je u suprotnosti sa znatno tradicionalnijim modelom dobrotvorne organizacije, gde korisnici međunarodne pomoći naprosto primaju međunarodnu pomoć.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima vezuje međunarodnu pomoć za jasan skup prava i normi. Osim toga, osobe kojima je potrebna pomoć, ovaj pristup označava kao **nosiocce prava**, a, s druge strane, nadležne organe – kao **nosiocce dužnosti**. Reč je o održivom okviru budući da se zasniva na postojećim zakonskim obavezama i ne zavisi od konkretnih vremenski ograničenih ulaznih informacija.

Pristup zasnovan na pravima jasno postavlja kao cilj ispunjavanje ljudskih prava i može se osloniti na postojeću sudsku praksu u oblasti ljudskih prava kao standard u proceni rada lokalnih vlasti kao nosilaca dužnosti.

VRSTE OBAVEZA DRŽAVA U ODNOSU NA LJUDSKA PRAVA

Pristup zasnovan na ljudskim pravima pomaže nam da definišemo nosioce prava i nosioce dužnosti, odnosno države. Obaveze država kao nosilaca dužnosti u odnosu na ljudska prava, obično se svode na tri vrste:

- » obaveze u smislu poštovanja,
- » obaveze u pogledu zaštite,
- » obaveze u pogledu ispunjenja.

Obaveza u pogledu poštovanja je nešto neposrednija vrsta obaveze koju možemo izvesti iz činjenice da se država saglasila sa time da se pridržava sporazuma o ljudskim pravima. Država će poštovati ljudska prava, preciznije, država će se uzdržavati od bilo kakvih postupaka koji bi vodili kršenju ljudskih prava, odnosno država ne sme proizvoljno da lišava svoje građane njihovog života, država ne sme da ih izlaže torturi.

Obaveza u pogledu zaštite jeste obaveza država da zaštite uživanje prava sopstvenih građana, odnosno da omogućе zakonski i pravosudni okvir kojim se država obavezuje da zaštiti svoje građane od zloupotrebe ljudskih prava. Na konkretnom primeru, policijske snage jedne države imaju jasnu obavezu da zaštite pravo na život ljudi i da intervenišu kad god su ti životi u opasnosti.

Obaveza u pogledu ispunjenja zahteva od država da preduzmu akcije činjenja i da u brojnim slučajevima predvide resurse kojima osiguravaju uživanje prava od strane svojih građana. Na primer, da bi svojim građanima omogućila pravo na obrazovanje, država je u obavezi da izgradi dovoljan broj škola koje su tim građanima i dostupne.

Ne stvaraju sva prava istu vrstu obaveza za države. Konkretno, obaveze u pogledu ispunjenja više su svojstvene ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Svejedno, ovaj okvir nam pomaže da znatno bolje definišemo šta se tačno očekuje od država u kontekstu koji nas zanima: na primer, u slučaju policijskog službenika koji stoji nepomično i ne interveniše kad nekoga napadne lopov reč je o jasnom propustu države da štiti ljudska prava. Slično tome, ako država godinama odbija da izgradi bolnicu zbog navodnog nedostatka resursa, a umesto toga sagradi zabavni park, ova činjenica može poslužiti kao argument da država nije ispunila svoje obaveze.

MINIMUM OSNOVNIH OBAVEZA I PROGRESIVNA REALIZACIJA

Kad je reč o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima, važno je imati na umu koncept minimuma osnovnih obaveza. Često se zastupa stanovište da se ekonomska, socijalna i kulturna prava *realizuju progresivno* i da se ne mogu ostvariti tako brzo kao građanska i politička prava, za čiju realizaciju je često dovoljno samo donošenje određenog zakona i relevantnih podzakonskih akata. U slučaju ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, prihvaćeno je gledište da države mogu raditi na njihovoj progresivnoj realizaciji uz *maksimalno raspoložive resurse*. Međutim, države ne mogu u nedogled odlagati

¹⁰ <http://hrbaportal.org/faq>

ostvarivanje većeg broja prava. U tu svrhu, Komitet UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava¹¹ odredio je niz **minimalnih osnovnih obaveza** zahtevajući od vlada da licima koja žive pod njihovom nadležnošću pruže osnovni nivo zaštite svakog od njihovih ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. A to znači: zaštitu od gladi, osnovno obrazovanje, hitnu zdravstvenu zaštitu i osnovni smeštaj. U pitanju su minimalni zahtevi koje vlade moraju poštovati u odnosu na svako lice.

OBAVEZE KOJE PROIZILAZE IZ KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA

Kad se ustanovi da neka država krši prava ljudi koji su u njenoj nadležnosti, automatski se javljaju tri obaveze koje nastaju kao posledica ove povrede.

- » Prvo, država će odmah prekinuti sa takvim kršenjem, u slučaju da ono još uvek traje.
- » Drugo, država je u obavezi da obezbedi reparaciju za nastalo kršenje, kako bi otklonila njegove posledice.
- » Treće, država je u obavezi da preduzme mere, tj. da pruži garancije da neće doći do ponavljanja kršenja, ne bi li se time izbeglo ponavljanje iste takve povrede u budućnosti.

Ovaj pristup je važeći za sve vrste kršenja i može se koristiti kao konceptualni okvir za nadziranje načina na koji država izvršava svoje obaveze kad dođe do kršenja prava.

11 Komitet UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Opšti komentar 3.

PROBLEMATIKA LJUDSKIH PRAVA U KONTEKSTU MEŠOVITE MIGRACIJE

U narednim odeljcima težište će biti na pojedinim najuobičajenijim problemima koji su se javili na terenu, a u kontekstu su migracije. Kriterijum izbora upravo ovih prava ogleda se u činjenici da su ona pokrenula najveće probleme u smislu zaštite.

LIŠAVANJE SLOBODE I OGRANIČAVANJE SLOBODE KRETANJA

Neophodno je istovremeno analizirati i odredbe o slobodi kretanja, kao i one koje se odnose na lišavanje slobode. Kao referentni dokument korist ćemo ECHR, u kojoj je sloboda kretanja predviđena u jednom od Opcionih protokola.

U članu 2. 4. Opcionog protokola uz EHCR se navodi:

- » Svako ko se na teritoriji neke države nalazi zakonito na toj teritoriji ima pravo na slobodu kretanja i slobodu izbora svog prebivališta.
- » Svako može slobodno da napusti bilo koju zemlju, uključujući i sopstvenu.
- » Ne sme se postaviti nijedno ograničenje na ostvarivanje ovih prava, osim onih koja su u skladu sa zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne sigurnosti, radi održavanja javnog reda i mira, u cilju sprečavanja kriminala, za zaštitu zdravlja ili morala, ili u cilju zaštite prava i sloboda drugih.
- » U naročitim slučajevima, prava iz st. 1. mogu takođe biti predmet ograničenja nametnutih u skladu sa zakonom i opravdanim javnim interesom u demokratskom društvu.

Dok se u članu 5. glavnog teksta ove Konvencije navodi:

1. Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko neće biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

(a) ...

(b) ...

(c) ...

(d) ...

(e) ...

(f) **zakonito hapšenje ili pritvor lica kako bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju ili lica protiv kojeg se preduzimaju mere u cilju deportacije ili ekstradicije.**

2. ...

3. ...

4. Svako lice lišeno slobode kroz postupak hapšenja ili pritvora ima pravo da pokrene postupak u kome će sud po hitnom postupku ispitati zakonitost lišavanja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je takvo lišavanje slobode nezakonito.

5. ...

Postoji kontinuitet između ograničenja slobode kretanja i lišavanja slobode. U međunarodnim pravu o ljudskim pravima težište nije na definiciji preuzetoj na osnovu domaćeg zakonodavstva, već na sveukupnom skupu uslova koji se primenjuju u pogledu ograničenja slobode kretanja.

Osim toga, kumulativno postavljeni restriktivni uslovi kojima se ograničava sloboda kretanja i koji pojedinačno ne bi doveli do pritvora, ukoliko se ispune kumulativno i primenljivi su na jednu osobu, zapravo mogu da dovedu do pritvora.

Kao što se može videti, za pritvor postoji opravdanje ako se time određeno lice sprečava da nezakonito uđe u neku zemlju ili u cilju deportacije ili izručenja date osobe. Međutim, ovo se može primenjivati samo u kraćim periodima, neophodnim za proveru identiteta i za obradu zahteva za azil: u tom slučaju ne bi moglo biti reči o povredi ECHR. Naprotiv, ako je pritvor prekomerno produžen, mogli bismo da se suočimo sa situacijom koja bi predstavljala kršenje ECHR. Slično tome, kao što se navodi u članu 31. Konvencije o izbeglicama, za tražioce azila i izbeglice neće se primenjivati pritvor.

Imajući u vidu situaciju u izbegličkim kampovima u Srbiji i Makedoniji, moguće je polemisati u pogledu nekoliko činjenica.

Osim toga, postojeća situacija nije ista na svakom mestu, budući da propisi za tranzitne centre i prihvatne centre nisu standardizovani. U nekim područjima ljudima je dozvoljeno da slobodno izlaze tokom dana, dok u drugim područjima, na primer, sloboda izlaska podleže znatno većim ograničenjima. Neki centri su smešteni u središtu grada, a neki se nalaze u udaljenim područjima gde, osim taksija, ne postoji javni prevoz. Pored toga, ne postoji standardizovan način provere lica koja su prisutna u centrima.

Ne ulazeći detaljnije u razmatranje ovih pitanja, neophodno je podsetiti se da su ograničenja slobode kretanja moguća i da su u skladu sa ECHR i sa pravom o ljudskim pravima. Međutim, ova ograničenja moraju da zadovolje kriterijume koje smo prethodno pomenuli u smislu ograničavanja uživanja prava:

- » Ona moraju da služe legitimnom javnom cilju, kao što je očuvanje javnog reda, bezbednosti, javnog zdravlja, slobode i prava drugih u demokratskom društvu. Naglasak na demokratskom društvu ovde nije slučajaj, budući da za sve ove mere postoji opravdanje u kontekstu demokratskog društva.
- » Ona moraju da budu „neophodna“, što znači da mora postojati odnos proporcionalnosti između ograničenja slobode nametnutog određenim licima i cilja koji treba postići.
- » Moraju biti propisana zakonom, pri čemu „zakon“ nije shvaćen kao lokalni propis izbegličkog kampa, već dokument koji se odlikuje posebnim zahtevima kao što su pristupačnost i predvidljivost, i što je verovatno najteže dostižno, budući da u većini slučajeva ne postoji zakon ili podzakonski akt koji reguliše uslove u tranzitnim i prihvatnim centrima.

Važno je podsetiti se da sva tri uslova moraju biti ispunjena kako bi se ograničilo pravo u skladu sa ECHR. Otud je, u teoretskom smislu, situacije u kampovima pred nadležnim domaćim organom moguće dovesti u pitanje.

U svakom slučaju, pritvor u cilju odvracanja tražilaca azila, u cilju kažnjavanja ili odvracanja tražilaca azila od nastojanja da ostvare svoje zahteve, suprotni su međunarodnom pravu.

ZABRANA TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA

Kao što smo prethodno pomenuli, ovde je reč o jednoj od najtežih povreda ljudskih prava. Zabrana torture u bilo kojim okolnostima univerzalno je priznata u vidu zabrane prema međunarodnom pravu. To je pravo od kojeg se ne može odstupiti i koje čak ni u vreme ratnog stanja ne može biti obustavljeno.

Iako se često pozivamo na zabranu torture, kao što možemo da vidimo ova zabrana takođe pokriva i druge neljudske ili ponižavajuće kazne ili postupke. Konvencije UN takvim postupcima dodaje i reč „surove“. Razlika u odnosu na torturu prisutna je samo u kvantitativnom smislu. UN navode da:

Tortura predstavlja naročito težak i svesno preduzet oblik surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.¹²

¹² Deklaracija o zaštiti svih lica od mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, koju je usvojila Generalna skupština Rezolucijom 3452 (XXX) od 9. decembra 1975.

Osim toga, torturom se takođe naziva i:

svako ono postupanje učinjeno sa namerom da se nekoj osobi nanese bol, teška fizička patnja, ili teška psihička patnja u cilju dobijanja od nje ili trećeg lica obaveštenja ili priznanja ili kažnjavanja za delo koje ja ta osoba ili treće lice učinilo ili je osumnjičena da ga je učinila, ili u cilju zastrašivanja ili vršenje pritiska na osobu ili neko treće lice i iz neke druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije.¹³

U tom smislu je neophodno prisustvo tri elementa: intenzitet bola, namera i svrha. Jasno je da se intenzitet bola ocenjuje subjektivno, odnosno uzimajući u obzir osobu koja trpi takvo postupanje. Upravo iz tog razloga prilično je teško podvući crtu i jasno navesti šta predstavlja torturu, a šta neljudsko postupanje, već se to prepušta proceni u svakom konkretnom slučaju. Čak se i mere koje pojedinačnom smislu ne bi predstavljale torture, ako se koriste u zajedničkom kombinaciji mogu smatrati torturom.

Maltretiranje (zlostavljanje) koje nije istog intenziteta kao što je tortura ili u kome nije prisutna takva namera, i dalje se može podvesti pod neljudske ili ponižavajuće kazne ili postupke. To znači da ne mora da bude prethodno isplanirano, već da maltretiranje naprosto može da se javi usled odsustva brige ili zbog nemara.

Ponižavanje je postupanje koje ima za cilj da kod žrtve izazove osećanje patnje, straha ili potčinjenosti kako bi se ona na takav način ponizila.

Pitanje torture ili zlostavljanja od naročite je važnosti u uslovima pritvora, gde su lica odvojena i izolovana od ostatka društva. Važno je podsetiti se da, shodno zakonskoj obuhvaćenosti Evropske konvencije, čak i one osobe čije su slobode ograničene, kao što je, recimo, slučaj u psihijatrijskim bolnicama, mogu biti žrtve zlostavljanja, što potpada pod opseg nadzora međunarodnih tela. U poslednje vreme, to se odnosi i na pritvorske jedinice na aerodromima ili na graničnim prelazima.

Konvencija protiv torture predviđa stvaranje Nacionalnog preventivnog mehanizma¹⁴ na državnom nivou. NPM može da vrši nadzor nad uslovima pritvora kako bi se sprečili tortura i zlostavljanje u svim okolnostima u kojima su neka lica lišena slobode. U našem slučaju, to se odnosi i na centre za azil, prihvatne centre i tranzitne kampove, koje Nacionalni preventivni mehanizmi redovno posećuju. U Srbiji, ovu funkciju ostvaruje kancelarija Ombudsmana (Zaštitnik građana),¹⁵ a isto važi i za Makedoniju.¹⁶

Pored toga, važno je podsetiti da i deportacija može dovesti do kršenja zabrane torture i nezakonitog postupanja. Konkretno, ako je osoba tokom postupka deportacije, izložena torturi ili drugom obliku zlostavljanja, prema međunarodnim zakonima, za kršenje zabrane torture podjednako su odgovorne i država deportovanja i država prihvata deportovanog lica.

U slučaju torture nastaju obaveze činidbe: zapravo, državni organi su u obavezi da istraže sve navode o torturi koji se odnose na organe za sprovođenje zakona. Time se zahteva značajna saradnja na strani medicinskih službenika koji su eventualno sačinili dokumenta o slučajevima torture i o način kako su ti izveštaji sačinjeni. Za medicinsko osoblje postoje posebne smernice o načinu dokumentovanja torture.

Konačno, korisno je podsetiti da je upotreba sile dozvoljena isključivo državnim organima koji sprovode zakon. Pripadnici ovih organa zakonski su ovlašćeni da koriste silu, i u tom smislu su odabrani i obučeni. Isto važi i za upotrebu oružja. Prilikom upotrebe sile, pripadnici državnih organa koji sprovode zakon treba da poštuju pravila uzdržanosti i srazmernosti. Osim toga, oni treba da ukažu pomoć bilo kojoj osobi koja je povređena u takvim situacijama. Isto važi i pritvorskim jedinicama. Ovim se sasvim jasno naglašava da je zabranjena upotreba sile od strane bilo koje osobe koja nije pripadnik državnih organa koji sprovode zakon.

¹³ Konvencija UN protiv torture, član 1.

¹⁴ Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture, član 3.

¹⁵ <http://www.ombudsman.org.rs>

¹⁶ <http://ombudsman.mk/EN/default.aspx>

LJUDSKA PRAVA I PROTERIVANJE

Država ima pravo da sa svoje teritorije protera strane državljane. Ovo predstavlja opšte pravilo.

U opštem smislu, pod proterivanjem se smatra svaka mera koju država preduzima da prisili stranog državljanina da napusti teritoriju na kojoj je zakonito boravio. Proterivanje znači povlačenje vize za zakoniti boravak, onemogućavanje ulaska na granici i bilo koji oblik transfera, deportacije, uklanjanja, isključenja ili povratka. U ovom kontekstu, termin „zakonito“ predstavlja termin koji je podložan raspravi, budući da odnosi na lica koja su možda prekoračila rok boravka koji im omogućava viza. Međutim, u slučaju bilo kakve sumnje u pogledu činjenice da li je prisustvo neke osobe na teritoriji zakonito ili ne, svejedno su na snazi garancije kojima se zabranjuju svako proizvoljno proterivanje.

Pravo o ljudskim pravima formulisalo je moćna pravila kojima se u izvesnom smislu ograničavaju ovlašćenja država da proteruju strance. Za ova pravila postoji utemeljenje u materijalnim i procesnim normama. Konkretno, postoje dve okolnosti kad proterivanje nije moguće:

- » U slučaju *refoulement* (proterivanje ili vraćanje izbeglica ili tražilaca azila u zemlju gde podležu krivičnom gonjenju). Načelo *non-refoulement* (zabrana proterivanja ili vraćanja) zabranjuje prebacivanje lica na teritoriju na kojoj je ono suočeno sa ozbiljnim rizikom od povrede određenih prava. Reč je o odredbi međunarodnog običajnog prava koja potiče iz izbegličkog prava. Prethodno smo pomenuli zabranu deportacije u slučaju postojanja rizika od kršenja zabrane torture. Ovaj slučaj je primenljiv i onda kada mesto na koje se osobe proteruju ne predstavlja njihovo krajnje odredište, već neku treću državu. A sam princip proizilazi iz obaveze država da osiguraju uživanje prava svih osoba koje se nalaze pod njenom jurisdikcijom. Dovoljno je da rizik bude predvidiva posledica, te nema potrebe za dokazivanje izvesnosti takvog rizika. Sve do sada, razlozi za uvođenje zabrane proterivanja ili vraćanja (*non-refoulement*) bili su slučajevi kada su osobe mogle biti izložene torturi, kršenju prava na život, nepravičnom suđenju, lišavanju slobode.
- » U slučaju kršenja prava koja uživaju u državi. Ovo se primenjuje u slučajevima kada bi dato lice proterivanjem postalo žrtva kršenja prava koja uživa u državi koja ga proteruje, bez obzira na činjenicu gde se to lice proteruje. Ovo se naročito odnosi na pravo na poštovanje porodičnog života, ali i na druga prava kao što su sloboda savesti i veroispovesti.

Lica koja se podvrgavaju postupku proterivanja moraju da imaju pravo na efikasan pravni lek sa suspenzivnim dejstvom. Ovaj pravni lek mora da bude na raspolaganju datim licima i mora da bude samostalan, čak i ako nije neophodno da u svakom slučaju on bude upućen nekom pravosudnom organu.

Osim toga, ECHR zabranjuje kolektivno proterivanje pojedinaca. Nadležni organ mora da ispita svaki pojedinačni slučaj.

VRŠENJE NADZORA U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

U ovom odeljku izloženi su praktični saveti i data uputstva o vršenju nadzora u oblasti ljudskih prava. Izrađen je na osnovu praktičnog iskustva na terenu i zasniva se na odgovarajućoj praksi UN, kako je predviđeno od strane Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava.¹⁷

PLANIRANJE VRŠENJA NADZORA

Postupak planiranja je od značaja kako bi se usmerilo težište našeg nadzora. Kao što smo imali priliku da vidimo, određene povrede ljudskih prava naročito su ozbiljne. Konkretno, u pogledu zabrane torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka dolazilo je do incidentnih situacija u kontekstu migracione krize. Incidentima koji se odnose na ove slučajeve treba dati prioritet i istražiti ih bez odlaganja.

Prilikom planiranja redovnog izveštavanja, posmatračima (licima koja obavljaju nadzor) bilo bi mudro dati konkretne smernice, kako bi nadgledali posebne aspekte o stanju migranata u Srbiji i Makedoniji. Na primer, jesu li su centri za prihvatanje u regionu otvoreni ili poluotvoreni? Kakvi su uslovi života? Dodatnu temu mogu predstavljati postupci registracije i izdavanja ličnih karti za izbeglice i migrante. Sve ovo su teme na koje treba usmeriti pažnju prilikom vršenja nadzora kako bismo usmerili buduće radnje koje se preduzimaju, a što može dovesti i do posebnih tematskih izveštaja. Ovo se može ubaciti u inicijalne planove rada mreže, a zatim objediniti u budućim izveštajima sa preporukama za promenu politike.

INTEGRACIJA RODNE PERSPEKTIVE U VRŠENJE NADZORA U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

Integracija rodne perspektive omogućava uočavanje i evidentiranje kršenja ljudskih prava nad ženama i muškarcima svih životnih doba. Ona pomaže da se razumeju vrste i uzroci ovih povreda.

Da bismo to i učinili, neophodan je proaktivan stav u otkrivanju ovih različitosti, a suština je u tome da kroz vršenje nadzora te različitosti postanu i uočljive.

Kršenje ljudskih prava važno je analizirati kroz rodnu perspektivu, što dovodi do dve vrste diskriminacije:

- » svi oblici diskriminacije žena u ostvarivanju njihovih prava predstavljaju povrede sa rodnim obeležjem;
- » ostala kršenja ljudskih prava nisu direktno diskriminatorne prirode, ali je njihov uticaj različit na muškarce i na žene, na primer različite bezbednosne i zdravstvene potrebe.

Rodna analiza omogućava nam da uočimo ove različitosti, istovremeno aspekte kršenja ljudskih prava s obzirom na rodno obeležje kao i povrede prava žena.

Upravo iz tog razloga, i sami podaci treba da budu razdvojeni prema polu, a informacije bi trebalo da budu rodno osetljive u odnosu na specifičnu situaciju.

To nam omogućava da što bolje uočimo korektivne mere, budući da smo u prilici da razumemo ne samo razlike između muškaraca i žena, već i razloge njihovog postojanja.

Takve različitosti mogu biti rezultat znatno dubljih uzroka, kao što su porodične veze, religija i kultura.

17 <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/OHCHRTableContents.pdf>

RUKOVODEĆI PRINCIPI U VRŠENJU NADZORA U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

U procesu vršenja nadzora u oblasti ljudskih prava primenjuju se brojni rukovodeći principi. Mnogi od ovih principa sasvim su očigledni i prilično logični. Međutim, praksa nas upozorava da na terenu oni vrlo često mogu biti prenebregnuti, te da vršioci nadzora nisu sigurni koje mere treba da preduzmu.

Država je glavni nosilac obaveze u zaštiti ljudskih prava. Vršenje nadzora trebalo bi da pomogne u jačanju ove uloge i da odigra ulogu u sprečavanju mogućih zloupotreba. Osim toga, uloga vršenja nadzora ostvaruje se i u prikupljanju informacija sa ciljem uočavanja problema i uzroka, za potrebe buduće izrade politika.

U nastavku sledi lista principa koji treba da pomognu vršiocima nadzora u oblasti ljudskih prava u obavljanju njihovih zadataka.

Nemojte činiti štetu

Ovo je princip koji se ponavlja u svakom obliku vršenja nadzora u oblasti ljudskih prava. Vršioci nadzora ne mogu garantovati sigurnost i prava za osobe za koje su zainteresovani. Prilikom odlučivanja o tome hoće li se vršiti nadzor nad određenim problemima, važno je da sigurnost osoba za koje su zainteresovani bude na prvom mestu i od presudnog značaja.

Dobro upoznajte standarde

Oni predstavljaju alate za rad. Vršioci nadzora treba da budu upoznati sa važećim standardima koji su zasnovani na pravu o ljudskim pravima i koji su primenjivi na postojeću situaciju.

Zdravo rasuđivanje

Nemojte se slepo držati pravila, već se uvek poslužite zdravim razumom i dobrim prosuđivanjem.

Posavetujte se sa drugima

Kad imate bilo kakve nedoumice ili se suočavate sa teškom situacijom, posavetujte se sa kolegama, a ako je moguće i sa pretpostavljenima.

Poštujte nadležne organe

Uloga vršenja nadzora ogleda se u podršci vlasti u obavljanju njenih zadataka u skladu sa standardima za ljudska prava. Upravo iz tog razloga, nadležnim organima je potrebno ukazati poštovanje ne bi li se na taj način podstakli da dodatno poboljšaju svoje ponašanje.

Pouzdanost

Nemojte davati obećanja koja niste u stanju da ispunite; uvek jasno naznačite šta možete, a šta ne možete da učinite.

Poverljivost informacija

Ovo je jedan od ključnih principa. Poštovanje poverljivosti informacija od suštinskog je značaja. Povredom ovog principa možemo nauditi osobi koju pokušavamo da zaštitimo. Osim toga, time se može ugroziti rad i sigurnost vršioca nadzora, uzdrmati poverenje u naš rad i tako dovesti u pitanje efikasnost našeg rada.

Sigurnost

Još jedan od ključnih principa. Na prvom mestu dolazi sigurnost našeg rada na terenu, a zatim sigurnost osoba koje pokušavamo da zaštitimo i koje nam pružaju informacije.

Dоследnost, istrajnost, strpljivost

Prikupljanje pravih informacija može potrajati prilično dugo. Za mnoge izvore informacija biće potrebno da budu potkrepljeni i potvrđeni. A naročito u slučajevima kada pokušavamo da se pozabavimo rešavanjem problema, važno je da ostanemo istrajni i uporni, i da ne odustajemo ako promene odmah ne budu uočljive.

Tačnost i preciznost

Od suštinskog značaja je obezbediti ispravne i precizne informacije. Izveštaji moraju da budu dobro potkrepljeni. Kako bi se izbegao bilo kakav nesporazum, komunikacija treba da se odvija u pisanoj formi. Uzdržite se od bilo kakvog senzacionalističkog pristupa.

Nepristrasnost i objektivnost

Važno je imati na umu da vršioci nadzora treba da zadrže nepristrasan stav prema svim stranama, dok se istovremeno pridržavaju primenjivosti standarda u domenu ljudskih prava. Sve činjenice treba da budu sagledane na objektivna način.

Saosećajnost

Važno je imati na umu da su osobe sa kojima obavljamo razgovor možda doživele neku traumu i da time što vodimo razgovor sa njima podstičemo rizik da one ponovo iskuse tu traumu. Iskažite saosećajnost u odnosu na različite životne i kulturne okolnosti osoba sa kojima razgovarate.

Poštovanje

Prema svima se ophodite pristojno i s poštovanjem. Kroz svoj pristup iskažite profesionalnost.

Uočljivost

Uočljivo prisustvo vršioca nadzora može onemogućiti buduće povrede. Prisustvo vršioca nadzora može delovati ograbujuće na ljude koji su predmet njegovog interesovanja. Standardni pristup u radu vršioca nadzora ogleda se u tome da uočava i bude uočen tokom svog rada.



IZVEŠTAVANJE U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

Izveštavanje u oblasti ljudskih prava predstavlja osnovno sredstvo u vršenju nadzora u oblasti ljudskih prava i treba da zadovolji određeni broj postavljenih kriterijuma.

Funkcije izveštavanja mogu se zbirno prikazati na sledeći način:¹⁸

- » beleženje i analiziranje informacija,
- » predstavljanje nalaza dobijenih vršenjem nadzora i aktivnosti koje su korišćene za utvrđivanje činjenica,
- » iskazivanje zabrinutosti u pogledu problema,
- » uključivanje u dijalog sa nadležnim organjima i zalaganje za promene,
- » davanje preporuka za sprovođenje korektivnih mera.

U odeljcima koji slede ispitaćemo glavne vrste izveštaja i njihovu namenu.

INTERNI, JAVNI I IZVEŠTAJI KOJI SE PODNOSE VLADI

Kad je reč o postojećim oblicima izveštavanja, u praksi UN obično se pominju tri kategorije izveštaja:¹⁹

- » Interni izveštaji se koriste za prenošenje informacija u okviru same organizacije ili mreže organizacija.
- » Javni izveštaji se koriste za najširu javnost, odnosno čak i izvan postojeće mreže, sa ciljem zastupanja određenih gledišta, osuđivanja kršenja prava ili podsticanja podrške u pogledu institucionalnih promena.
- » Izveštaji vladi uglavnom su poverljive prirode i upućeni su vladi ili posebnim institucijama, i oni se ne distribuiraju unutar same mreže, a ni u javnosti.

SVRHA IZVEŠTAJA

Izveštaji se mogu klasifikovati i prema kriterijumu njihove svrhe. Na osnovu sopstvene svrhe, izveštaji se mogu podeliti u sledeće kategorije:

- » izveštaji o razgovorima u kojima su obeleženi obavljeni razgovori sa žrtvama, počiniocima dela, svedocima ili drugim izvorima informacija;
- » izveštaji o incidentima koji iznose pojedinosti o incidentima koji izazivaju naročitu zabrinutost;
- » hitni ili vanredni izveštaji tokom vanrednih situacija i kad postoji potreba za trenutnim reagovanjem;
- » periodični izveštaji se javljaju kao potreba da se njima obuhvate svi događaji tokom određenog perioda;
- » tematski izveštaji usredsređuju svoji pažnju na ograničen broj pitanja, koja se detaljno istražuju i analiziraju.

PERIODIČNO IZVEŠTAVANJE U OKVIRU MREŽE

Predviđeno je da u okviru mreže bude uspostavljen sistem periodičnih izveštaja u cilju generisanja mesečnih izveštaja za svaku zemlju. Glavni ciljevi ovih izveštaja mogu se predstaviti na sledeći način:

- » dokumentovanje obavljenog posla u odnosu na ciljeve projekta,
- » upozoravanje na kritične slučajeve ili situacije, kao i na trendove,
- » planiranje budućih načina delovanja.

¹⁸ <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter13-MHRM.pdf>

¹⁹ <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter13-MHRM.pdf>

Još jedan od važnih ciljeva izveštaja sastoji se u obaveštavanju članova mreže o tekućim pitanjima i promjenama u datoj situaciji. Izveštajima treba da budu obuhvaćeni kako pozitivni tako i negativni trendovi i treba da informišu o tekućim aktivnostima.

Na primer, sadržaj jednog izveštaja mogao bi da obuhvati sledeće teme:

- » period obuhvaćen izveštajem – ako je moguće serijski broj izveštaja,
- » kratak pregled glavnih događaja,
- » tekući trendovi,
- » pregled sprovedenih aktivnosti,
- » planovi za naredni period,
- » zahtevi i preporuke.

METODOLOGIJA

U procesu izveštavanja koristi se već broj principa, koji su zajednički za sve izveštaje o ljudskim pravima.

- » **Svrha i cilj:** izveštavanje nije samo obaveza koju treba ispoštovati, već pri izradi izveštaja treba imati na umu koji su ciljevi datog izveštaja i šta se njime želi postići.
- » **Tačnost:** izveštaji moraju biti tačni i precizni, a informacije u njemu treba proveriti i potkrepiti. U meri u kojoj je to moguće, izveštaji trebaju da budu nezavisni dokumenti, tj. ne treba da se pozivaju na prethodne izveštaje ili neka druga dokumenta. Ovo se naročito odnosi na skraćenice.
- » **Korišćeni jezik** treba da bude jednostavan i neutralan, kroz nastojanje da se prenesu činjenice, a ne osećanja. Autori izveštaja treba da se uzdržavaju od nepotrebnih prideva, žargonskih izraza ili iznošenja subjektivnih zapažanja. Izveštaji treba da budu jasni, sažeti i dobro strukturisani. U izveštajima ne treba koristiti izraze kojima se iskazuju osećanja budući da se time prenosi lični stav njegovog autora.
- » **Doslednost:** u tu svrhu se koriste šabloni izveštaja, budući da se time informacije u svim vremenskim i prostornim prilikama prikazuju na istovetan način, te se podaci međusobno mogu upoređivati. Osim toga, potrebno je uspostaviti standardizaciju lokacija, skraćenica, korišćene terminologije jer se time smanjuje mogućnost bilo kakve zabune. Standardizovana baza podataka o ljudskim pravima predstavlja način za ostvarenje ove doslednosti.
- » **Blagovremenost:** izveštaje treba sačiniti odmah po okončanju događaja o kojem izveštavamo. Time se i nosiocima dužnosti omogućava da blagovremeno odreaguju, a sami izveštaji znatno su precizniji jer odražavaju utiske koji su još uvek sveži u trenutku podnošenja izveštaja.
- » **Kontrola kvaliteta i potrebno odobrenje:** U trenutku kada podnosi izveštaj, njegov autor mora da ispoštuje postupke kontrole kvaliteta i dobijanja odobrenja. Pretpostavljeni treba da pogledaju prve verzije izveštaja kako bi ustanovili tačnost unetih informacija i uverili se da su osetljive informacije predstavljene na pravilan način.

STANDARDI U IZVEŠTAVANJU

- » **Činjenice i analize:** činjenice treba proveriti i razdvojiti od analize. Treba navesti i informacije koje potkrepljuju dati kontekst. Važno je odgovoriti na sledeća pitanja:

Ko je kome šta uradio? Kada? Gde? Kako? Zašto?

- » **Analizu treba predstaviti nezavisno od činjenica.** U najvećoj mogućoj meri, analiza treba da obuhvati pravnu analizu kršenja odredaba, kao i analizu odgovornosti počinilaca. Ako je primereno datim okolnostima, treba istaći i postojeće trendove.
- » **Poverljivost podataka i informisani pristanak:** za sve vrste razgovora koji se obavljaju zahteva se pristanak sagovornika. Ovaj pristanak treba obezbediti za konkretan razgovor, a sâm sagovornik treba da bude u potpunosti svestan mogućnosti odmazde kojoj bi mogao da bude izložen. Potrebno je objasniti i način na koji će se date informacije

koristiti. U slučaju da je pristanak izostao, date informacije ne mogu se koristiti, osim ako se one iznose paušalno i bez navođenja bilo kakvih činjenica koje mogu uputiti na identitet osoba u pitanju. Međutim, čak i u slučaju dobijenog pristanka, neophodno je proceniti rizik nanošenja moguće štete nekom od sagovornika, te shodno tome procenti da li će takve informacije biti obuhvaćene izveštajem ili ne.

- » **Prikrivanje identiteta:** tokom izveštavanja, identiteti počinioca ili izvora informacija (čak i kolega!) moraju u svakom trenutku biti sačuvani u najstrožoj tajnosti. Informacije o identitetu treba priložiti spisu predmeta i čuvati u najstrožoj tajnosti.
- » **Potkrepljenost informacija:** nikada nemojte koristiti informacije na nivou glasina ili informacije koje nisu potkrepljene. Uvek proverite iz više izvora. U slučaju da to nije moguće, potrebno je navesti da informacije nisu potkrepljene. Pri navođenju informacija koje nisu potkrepljene to se postiže uobičajenim izrazima kao što su „kako se navodi“ ili „navodno“.
- » **Orijentisanost u pravcu delovanja:** izveštaji treba da sadrže preporuke za dalje delovanje, imajući u vidu najneposredniji uticaj na nosioce prava.
- » **Treba obuhvatiti i rodnu perspektivu:** rodna analiza je neophodna kako bi se izmerio uticaj na muškarce i žene, devojčice i dečake. Podatke treba razvrstati na osnovu pola, a jezik treba da odražava rodnu pripadnost.



RAZGOVORI SA ŽRTVAMA I LICIMA KOJA SARAĐUJU SA NVO U OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

Licima koja sarađuju sa nevladinim organizacijama u oblasti ljudskih prava ne treba ni na koji način nauditi kako bi im se u tom smislu pružala bilo kakva zaštita od moguće odmazde. Odgovornost za njihovu zaštitu prvenstveno je na samoj državi, međutim, tu je odgovornost i nevladinih organizacija, kao i pomenutih osoba za sopstvenu zaštitu. U slučaju da država nije spremna ili u stanju da ih zaštiti, tada zaštita postaje zajednička odgovornost date osobe i drugih učesnika u postupku.

Za ovakva lica obično smatramo da su žrtve kršenja ljudskih prava, dok je u stvari kategorija lica koje treba zaštititi znatno šira i ona obuhvata:

- » žrtve kršenja ljudskih prava;
- » svedoke kršenja ljudskih prava i druge izvore informacija;
- » lica koja pružaju pomoć vršiocima nadzora u oblasti ljudskih prava, kao što su druge nevladine organizacije ili lokalne institucije u oblasti ljudskih prava;
- » prevodioce, čak i članove iste organizacije;
- » lica koja su u opasnosti zbog međusobne povezanosti sa nekom od prethodno pomenutih kategorija.

Zaštitu treba shvatiti kao niz mera u cilju sprečavanja ili smanjenja rizika kojima neko lice može biti izloženo, kao i smanjenje mogućih prijetnji takvoj osobi.

SMERNICE ZA OBAVLJANJE RAZGOVORA SA ŽRTVAMA

U odeljcima koji slede izložene su neke od smernica za vođenje razgovora sa žrtvama.

1. U svakom trenutku treba poštovati poverljivost informacija.

U slučaju izostajanja poštovanja poverljivosti informacija, može se dogoditi da time naudimo osobi sa kojom obavljamo razgovor, pri čemu rad nevladine organizacije više nije delotvoran, a ona sama dovodi u pitanje svoj ugled. Nije potrebno mnogo da bi se tako nešto i dogodilo. Ovaj princip ima prioritet u odnosu na sve druge interese, pa čak i u odnosu na onaj da počinioци krivičnih dela budu krivično gonjeni.

Navodimo još nekoliko važnih stvari kad je reč o poverljivosti informacija.

- » Sagovornici moraju da budu upoznati sa politikom poverljivosti informacija.
- » Sam identitet osoba sa kojima je obavljen razgovor, kao i pružene informacije, obuhvaćeni su principom poverljivosti informacija.
- » Ispitana lica treba da budu upoznata sa tim koje se mere preduzimaju u cilju očuvanja poverljivosti informacija.
- » Da bi se dobijene informacije mogle koristiti neophodan je informisani pristanak lica koja sarađuju. Takav pristanak mora biti dat u svakom konkretnom slučaju, a ne načelno. Pod informisanim pristankom se smatra da su lica sa kojima se obavlja razgovor svesna mogućih posledica svoje odluke da pruže takve informacije.
- » Prilikom obavljanja razgovora sa decom, starijim osobama ili osobama sa invaliditetom neophodno je uložiti dodatne napore kako bi se ovima licima približili koncepti poverljivosti informacija i informisanog pristanka.
- » Davanje samog pristanka ne oslobađa odgovornosti osobe koje prikupljaju informacije da i same procenjuju moguće posledice po bezbednost lica koja sarađuju. Ako procena u tom smislu nije pozitivna, takve informacije ne bi trebalo objaviti ili to treba učiniti na način kojim se otklanja svaki rizik.

2. Nemojte činiti štetu.

Ispitivači uvek treba da budu svesni moguće štete koju mogu da izazovu licima sa kojima obavljaju razgovor. Zdravorazumsko rasuđivanje i dobra procena mogu da budu od velike koristi u ostvarivanju ovih kontakata. Kroz nedovoljno ispoljenu brigu i grubim nemarom u velikoj meri se može nauditi licima sa kojima se obavlja razgovor. Čak i samo stupanje u kontakt sa datim licem za to lice može predstavljati izvor opasnosti. Sve su to okolnosti koje treba imati na umu u svakom trenutku vođenja razgovora.

3. Nemojte davati lažne nade

Ni u kom slučaju nemojte davati obećanja koja niste u stanju da ispunite i uvek budite svesni onoga što zaista možete da učinite. Važno je uvek staviti do znanja koja su sve ograničenja i mogućnosti rada vršilaca nadzora u oblasti ljudskih prava.

4. Pristup zasnovan na učešću

Pod pristupom zasnovanom na učešću smatra se da će osobe sa kojima će biti obavljen razgovor biti pozvane da daju sopstveno mišljenje i same učestvuju u procenjivanju pretnje. Vrlo lako se može dogoditi da doprinos takvih osoba ovom procesu ne bude dovoljno dobar, budući da su u stanju uznemirenosti ili stoga što precenjuju sopstvene veštine i potcenjuju same rizike, ali su, svedjedno, njihovi stavovi uvek potrebni.

5. Upoznajte lokalno okruženje

Upoznajte se sa stanjem u lokalnoj zajednici i sa njenim učesnicima i budite svesni činjenice da ljudi često obitavaju u malim zajednicama koje povezuju bliske porodične veze.

6. Redovno proveravajte situaciju

Redovno proveravajte datu situaciju kako biste ustanovili postoje li izvori zabrinutosti koji potiču iz takve situacije.

PLANIRANJE RAZGOVORA SA MOGUĆOM ŽRTVOM ILI SVEDOKOM

Faza planiranja označava da se unapred odrede potrebne informacije i one koje je neophodno prikupiti od samih ispitanika. A to znači da je sve vreme neophodno voditi računa o odnosu pitanja koja treba postaviti i moguće štete po osobe koje u tom procesu sarađuju. Dobro poznavanje lokalnih prilika takođe može biti vrlo važno, a naročito onda kada se obavljaju razgovori sa osobama koje potiču iz drugih kultura. Dodatnu pažnju treba posvetiti prilikom razgovora sa osobama suprotnog pola ili tamo gde se odnosi među polovima u porodici razlikuju od naših.

Osim toga, prilikom samih priprema za razgovor važno je započeti razmišljanje o tome kakav bi mogao da bude stav nacionalnih nadležnih organa i kako bi oni mogli da odgovore na takva pitanja.

Pri obavljanju razgovora preimućstvo treba dati razgovoru sa potencijalnom žrtvom ako je sa takvom osobom moguće uspostaviti kontakt.

Ako iz razloga bezbednosti to ipak nije izvodljivo, od žrtve je moguće dobiti informacije i bez ličnog kontakta s njom. Izveštaji o incidentima i obrasci za prutužbe koje su sačinili Ombudsman ili UNHCR mogu poslužiti kao sredstva za prikupljanje takvih informacija bez direktnog susreta sa žrtvom. Sve ovo se može obaviti ako postoje pouzdani posrednici ili uslovi za ostvarenje anonimnosti.

VOĐENJE RAZGOVORA

Pre samog razgovora

Izbor mesta naročito je važan, a posebno ako data lica žive u tranzitnim centrima gde se diskrecija ne može garantovati. Ako je to potrebno, možda bi trebalo razmisliti o obavljanju takvog razgovora na nekoj izdvojenog lokaciji uz preduzimanje svih mera predostrožnosti kako bi se osigurala sigurnost ispitanika. Pri donošenju odluke o tome treba uzeti u obzir i stavove samog ispitanika.

U većem broju ograničenih okolnosti, a naročito u slučajevima kad ispitivač već uživa značajan autoritet, i sâm razgovor sa žrtvom može ostvariti zaštitni efekat na datu žrtvu, budući da se time potencijalnim počiniocima šalje poruka da je svako

eventualno kršenje ljudskih prava već prijavljeno i da se postupaju po njemu. Ovo će pre biti slučaj kada nacionalni nadležni organi za ljudska prava sprovedu istragu ili kada međunarodne misije obavljaju takve razgovore.

Broj učesnika u razgovoru treba svesti na najmanji mogući broj: optimalan je slučaj u kome, uz prevodioca, učestvuju ne više od dve osobe. Sva ostala lica bi trebala zamoliti da se povuku, osim ukoliko ne postoji konkretan zahtev na strani sagovornika da te osobe ostanu ili to nalažu okolnosti date situacije. Uz pristustvo većeg broja ljudi ugrožava se stepen poverljivosti informacija.

Trebalo bi imati na umu i pitanja koja se tiču pola, a naročito prilikom obavljanja razgovora sa osobama koje potiču iz drugih kultura. Sagovornika treba upitati da li je zadovoljan polom ispitivača. U pojedinim slučajevima, možda neće biti moguće direktno pristupiti ženama, već se to mora obaviti preko posrednika. Kada je reč o osetljivim temama, biće potrebno osigurati prisustvo ispitivača koji je istog pola kao i sâm sagovornik.

Razgovore sa decom treba obavljati samo u izuzetnim okolnostima i to nakon pažljive procene najboljeg interesa deteta. Razgovore treba da obavljaju ispitivači posebno obučeni za ovakve slučajeve. Neophodno je pribaviti saglasnost roditelja ili zakonskih staratelja, kao i saglasnost samog deteta.

Ako je to moguće, tokom razgovora treba primeniti specifična stručna znanja. Pre samog obavljanja razgovora prevodiocima bi trebalo informisati kako bi im se pružile pojedinosti o samom razgovoru, dogovorima u pogledu poverljivosti informacija i osnovne informacije o slučaju. Pritom je potrebno uvažiti i potrebe prevodilaca (kraće pauze i odmori).

Prvobitne dostupne informacije treba koristiti za identifikaciju osobe sa kojom ćete obaviti razgovor, odnosno žrtve ili svedoka kršenja ljudskih prava. Ispitivači neće nikad „plaćati novčanu naknadu“ ili davati/obećavati nagrade za takvo svedočenje. To bi se odrazilo na proces prikupljanja informacija jer bi podsticalo ljude da daju i lažne iskaze u cilju dobijanja bilo kakve naknade.

Pri obavljanju razgovora može vam pomoći kraći rezime svih tema koje treba da budu obuhvaćene razgovorom, kao i spisak neizostavnih stavki, kako biste bili sigurni da je planiranim razgovorom sve pokriveno. Moguće je koristiti i postojeći obrazac za obavljanje razgovora. U našim slučajevima, šabloni izveštaja o incidentima / obrazaca za pritužbe mogu poslužiti kao dobra osnova.

Hvatanje beležaka i snimanje samog razgovora treba prethodno dogovoriti sa sagovornikom. Dobra praksa je podeliti zadatke između dve osobe, pri čemu jedna postavlja pitanja, a druga vodi zapisnik. Moguće je koristiti i digitalne uređaje za snimanje zvuka i kamere, ali je za njihovo korišćenje neophodno pribaviti informisani pristanak sagovornika. Trebalo bi izbegavati uređaje za snimanje video zapisa budući da oni predstavljaju najviši stepen rizika za same sagovornike.

Tokom razgovora

Nakon što su pripreme obavljene, može se pristupiti samom razgovoru uz poštovanje nekoliko principa.

- » Prvi kontakt je veoma važan. Postarajte se da se ispitanici opuste, ponudite im vodu ili započnite neki neobavezan razgovor. Predstavite sebe i svoj posao. Objasnite svrhu samog razgovora, ukažite im da nisu u obavezi da odgovore na sva pitanja, te da ukoliko im je neprijatno mogu uskratiti odgovor na pojedina pitanja.
- » Na samom početku, objasnite im princip poverljivosti informacija i informisanog pristanka. Dati pristanak mora biti jasno zabeležen. Osim toga, pristanak mora biti dat i za dalju razmenu i korišćenje tih informacija. Povodom davanja pristanka mogu se dogoditi tri glavne situacije:
 - pristanak za interno korišćenje informacija – samo u interne svrhe sa ciljem da se statistički dokumentuju slučajevi, da se potkrepe neke druge izjave, prethodne informacije o slučaju i tome slično;
 - pristanak za interno i javno korišćenje informacija – mogu se koristiti za u interne i eksterne svrhe, kao što su saopštenja za javnost, izveštaji, dalje zastupanje određenih gledišta. Međutim, ukoliko se ne dá poseban pristanak u tom smislu, podaci kojima se otkriva identitet sagovornika neće biti objavljeni;
 - nije dat nikakav pristanak, pa se podaci ne mogu koristiti.
- » Potreban je poseban dodatan pristanak sagovornika ako nameravamo da dalje pratimo slučaj i razmenjujemo informacije sa drugim nadležnim organima, kao što su međunarodne organizacije, nacionalne institucije za ljudska prava, nadležni državni organi, koji će ga dalje pratiti.

- » Nemojte se pozivati na izjave drugih žrtava ili svedoka. To bi te druge žrtve ili svedoke moglo izložiti odmazdi. Osim toga, to bi kod sagovornika moglo izazvati zebnju da će i njegova izjava biti saopštena drugim žrtvama. Ovaj princip ne važi jedino u slučaju ako je pribavljen poseban pristanak za saopštavanje informacija drugim osobama.
- » Kada podstičete razgovor o preživljenim traumama, imajte na umu moguće traume koje je doživela osoba sa kojom razgovarate i rizik da biste na taj način mogli da je ponovo izložite traumatičnom iskustvu. Ako primetite da je sagovornik pod stresom, upitajte ga/je da li se oseća prijatno tokom razgovora.
- » Navodimo i nekoliko korisnih saveta koje možete primeniti tokom obavljanja razgovora.
 - Dozvolite sagovorniku da ispriča priču svojim rečima, a pitanja formulišite u duhu razumevanja.
 - Započnite razgovor otvorenim pitanjima, bez upućivanja na očekivane odgovore („pitanja koja navode“).
 - Imajte na umu 6 glavnih pitanja: „Šta, gde, kada, ko, zašto i kako“.
 - Pažljivo saslušajte, bez preke potrebe nemojte prekidati sagovornika, čak i ako se vam se čini da su njegovi navodi protivrečni ili se ponavljaju. Pribeležite sve eventualne praznine ili potpitanja koja kasnije treba razjasniti.
 - Na kraju razgovora, postavite konkretna pitanja kako biste popunili eventualne praznine.
 - Kako razgovor napreduje, u načelu poštujujte tok od nespornih pitanja prema onima koja su znatno osetljivija.
 - Tokom samog razgovora treba proceniti verodostojnost i pouzdanost sagovornika. U slučaju bilo kakvih nedoumica, isto pitanje formulišite na drugi način. Pre nego što zaključite da ispitanik nije pouzdan posebno vodite računa o subjektivnim faktorima.
 - Na kraju razgovora, upitajte sagovornika da li ima neke dodatne informacije ili pitanja.
 - Uvek uzimajte kopije dokumenata. Nikad nemojte uzimati originale.

Zaključivanje razgovora

Prilikom privođenja razgovora kraju treba imati na umu sledeće korake:

- » od sagovornika pribaviti informisan pristanak u pogledu daljeg postupanja sa informacijama;
- » ako je potrebno, porazgovarajte o zaštitnim merama kako bi se izbegla eventualna šteta u pogledu sagovornika;
- » obavestite sagovornika o tome šta tačno možete a šta ne možete da učinite;
- » pružite sagovorniku i druge korisne kontakte za različite vrste pomoći;
- » porazgovarajte o tome kako da ostanete u kontaktu i dogovorite se o eventualnom narednom sastanku ako se ukaže potreba za njim.

ZAŠTITA INFORMACIJA

Nakon što razgovor bude okončan, postoje različiti načini zaštite informacija, pri čemu najviši nivo sigurnosti treba da bude rukovodeći kriterijum u fazi prikupljanja i zaštite ovih informacija.

Osnovno je pravilo da identitet i lične podatke osoba koje su navedene u izveštaju/razgovoru treba držati odvojeno od izveštaja o konkretno obavljenom razgovoru i u tom slučaju treba radije pribeci šiframa za identifikaciju ispitanika. Što znači da će se u njemu koristiti šifra za osobe koje su navedene u razgovoru/izveštaju.

Na primer, kamere se mogu koristiti za fotografisanje ili snimanje povreda, bez otkrivanja identiteta žrtve.

Štampane kopije dokumenata treba čuvati u zaključanom ormaru. Osim toga, računarske datoteke treba zaštititi lozinkama ili kroz postupak šifriranja.

Ako je to moguće, informacije zatim treba preneti posredstvom bezbedne mreže.

RAZVIJANJE MREŽE

U ovom odeljku, cilj nam je da projektujemo tokove informacija unutar mreže i najdelotvorniji način za prikupljanje i razmenu podataka sa terena.

Mreža međuvladinih organizacija sazdana je na velikom broju nevladinih organizacija, koje potiču iz različitih geografskih područja i sa različitim su iskustvom. Pojedine organizacije već imaju opsežno iskustvo u vršenju nadzora u oblasti ljudskih prava, dok se neke druge organizacije usredsređuju na druge aspekte pomoći izbeglicama i migrantima. Neke organizacije imaju dobru pokrivenost širom cele zemlje, dok su druge više zasnovane na određenoj zajednici i karakteristične za određenu oblast.

RAZVIJANJE MREŽE

U cilju stvaranja mreže, prethodno je obavljeno mapiranje različitih organizacija. Postupak mapiranja imao je za cilj da se uoče primarne stručnosti svake organizacije, kao i njihovo geografsko prisustvo na datoj teritoriji.

Glavni cilj je da se obezbedi obuhvat celokupne teritorije i da se uoče organizacije koje poseduju najbolja stručna znanja u svakom sektoru. Istovremeno, ovakvim pristupom se izbegava eventualno preklapanje i sukob nadležnosti između organizacija.

Osim toga, mreža predstavlja i sredstvo za učenje i izgradnju kapaciteta svake od organizacija. I upravo zbog tog razloga, prisustvo 20 organizacija sa različitim stručnim znanjima predstavlja važan resurs koji nadopunjuje veštine svih organizacija. Kad god je to moguće, stručna znanja u mreži treba da budu na raspolaganju i svim ostalim organizacijama..

TERITORIJALNA KOORDINACIJA

U svrhu formulisanja teritorijalne nadležnosti u mreži, definisali smo sledeće oblasti:

Srbija:

- » Severozapad;
- » Beogradska oblast;
- » Istok;
- » Jugoistok;
- » Jugozapad.

BJR Makedonija:

- » Sever;
- » Jug.

TEMATSKA KOORDINACIJA

Moglo bi se dogoditi da nastupi problem (incident ili specifična situacija) u jednoj oblasti u kojoj ne postoji potrebna stručnost za rešavanje takvog incidenta, recimo, kad maloletno lice bez pratnje zatraži pomoć od organizacije koja je sveobuhvatno usredsređena na ljudska prava, ali nema potrebno iskustvo za pružanje podrške maloletnim licima. U takvom slučaju neophodna je tematska koordinacija, a organizacija koja je prva primila slučaj zatražila bi savete i pomoć od drugih organizacija koje imaju posebna stručna znanja u nekom od sektora.



Ova vrsta koordinacije je primenljiva i tokom pripreme tematskih izveštaja kojima bi bile obuhvaćene karakteristične teme i koji se mogu koristiti kako bi se obratila pažnja na neka naročita pitanja. Postupkom horizontalne koordinacije prema specifičnim pitanjima, nevladine organizacije u mreži međusobno prenose znanje i doprinose sveukupnom rastu date mreže.

U svetlu postojećih stručnih znanja u samoj mreži, bilo je moguće uočiti sledeće oblasti stručnosti:

- » pravna pomoć,
- » maloletna lica,
- » medicinska podrška,
- » podrška ženama,
- » opšti pogled na ljudska prava.

Poslednja kategorija se odnosi na organizacije koje poseduju opšta stručna znanja o ljudskim pravima i prate širok spektar tema tokom obavljanja svojih aktivnosti.

KOORDINACIJA MEĐU ORGANIZACIJAMA

Raspored organizacija na datoj teritoriji nije ujednačen uz veći ili manji stepen koncentrisanosti nevladinih organizacija u svakoj oblasti. Da bi se izbeglo eventualno preklapanje organizacija koje rade na istim predmetima, neophodno je sprovesti koordinaciju nevladinih organizacija. Donatori često s blagonaklonošću gledaju na uspostavljanje koordinacionog mehanizma. Za potrebe koordinacije, moguće je definisati tri kriterijuma o načinu razvrstavanja nadležnosti i organizacije rada.

- » Ukoliko u datoj oblasti postoji samo jedna organizacija i slučajevi spadaju u domen njene stručnosti, data organizacija će se sasvim prirodno pozabaviti tim slučajem, bilo da je reč o izveštaju o incidentu ili delu sedmičnog izveštavanja;
- » U slučaju da organizacija ne poseduje potrebnu stručnost, ona će zatražiti pomoć od organizacije iz istog područja odgovornosti da izvesti o konkretnom slučaju i tim povodom interveniše. Ako u istom području odgovornosti ne postoji organizacija sa potrebnom stručnošću, biće zatražena pomoć izvan tog područja odgovornosti;
- » Ako jedna ili više organizacija poseduju isti stepen stručnosti, bilo bi mudro da unapred bude dogovoren mehanizam dalje koordinacije, na primer, na osnovu interne ili tematske podele područja.

UPUĆIVANJE UNUTAR MREŽE

Sama mreža, sa svojim brojnim organizacijama, predstavlja primarni resurs za pomoć izbeglicama i migrantima duž rute. Iz tog razloga, primarna pomoć izbeglicama i migrantima bi bila pružena na nivou članova mreže, a u zavisnosti od njihove različite stručnosti.

Takva pomoć može se sastojati od pravne pomoći, psiho-socijalne podrške, porodične podrške, lekarske podrške i tome slično. U tom smislu, među članovima mreže može doći do brojnih oblika sinergije. Osim toga, mreža bi trebalo da usvoji standardni obrazac za praćenje slučajeva na nivou članova mreže i formuliše interne postupke za dalje upućivanje unutar mreže. Broj slučajeva u kojima je pružena pomoć treba navesti u sedmičnim izveštajima.

IZVEŠTAVANJE UNUTAR MREŽE

Pored izveštavanja predviđenog priručnikom za namenski data finansijska sredstva (grant), predlaže se uvođenje tri vrste izveštaja koji bi obuhvatili problematiku koja je od posebnog značaja u vršenju nadzora u oblasti ljudskih prava.

Njihova svrha je da se osigura redovan protok informacija i vršenje nadzora nad situacijom na terenu. U tom smislu, predložene su tri vrste izveštaja:

- » **Izveštaji o incidentima:** ovde je reč o izveštajima o incidentima u cilju pružanja zaštite koji se podnose UNHCR radi daljeg praćenja i intervencije. Ovi izveštaji su poverljive prirode i sastavlja ih organizacija koja prva ostvaruje kontakt sa žrtvom. S tim u vezi, predviđena je i kontrola kvaliteta od strane neke druge organizacije koja poseduje potrebno stručno

znanje o konkretnoj temi. Kontrolu kvaliteta potrebno je osigurati, na primer, u slučajevima gde postoje nejasnoće u pogledu zakonskih odredaba, ili kad je reč o maloletnim licima ili slučajevima nasilja među polovima. Takav vid kontrole je neophodan u slučaju kad organizacija koja dolazi u kontakt sa incidentnom situacijom nema potrebnu stručnost da proceni moguće ponašanje nadležnih organa. Izveštaji o incidentima se zatim bezbedno čuvaju, a bitni podaci iz izveštaja o incidentima podnose se u periodičnim izveštajima, ali se to čini na način koji onemogućava utvrđivanje identiteta žrtve.

- » **Periodični izveštaji o ljudskim pravima:** predloženo je da se ovi izveštaji sastavljaju na sedmičnom nivou i da se prosleđuju u okviru mreže. Ovim izveštajima su obuhvaćeni najznačajniji događaji u radu svake organizacije, sa stanovišta ljudskih prava. Cilj im je da sve organizacije budu obavestene o datim događajima, kako u Srbiji tako i u Makedoniji. Oni prate prethodno definisanu listu tema i pokrivaju i konkretne aktivnosti svake od organizacija. Prosleđivanje izveštaja ograničeno je na samu mrežu. Oni će poslužiti kao predložak na osnovu kojeg vodeće organizacije za ljudska prava objavljuju mesečne izveštaje o ljudskim pravima koji su predviđeni datim projektom.
- » **Tematski izveštaji:** ovo su ad hoc (namenski) izveštaji koji obuhvataju jednu konkretnu temu. Njihovo objavljivanje može predložiti mreža u celini ili vodeća organizacija kako bi se preko mreže prikupile informacije u vezi sa konkretnim pitanjima koja su od značaja za prava izbeglica i migranata. Ovakvi izveštaji omogućavaju da se detaljno istraže određena pitanja i proceni praksa na nivou mreže. Oni mogu biti ograničeni na određene geografske oblasti (odnosno na Srbiju ili Makedoniju), a mreža ih kasnije može koristiti u svom daljem radu u pogledu zastupanja sopstvenih gledišta.





HELP ON THE ROUTE

POSEBAN DEO

Miroslava Jelačić, Zoran Drangovski,
Prof. dr. Nevena Vučković Šahović, Bojana Balević

<i>Miroslava Jelačić</i> Postupanje prema migrantima i tražiocima azila u Srbiji	31
<i>Zoran Drangovski</i> Postupanje prema migrantima i tražiocima azila u Makedoniji	39
<i>Prof. dr. Nevena Vučković Šahović</i> Postupanje prema deci bez pratnje izvan države njihovog porekla	45
<i>Bojana Balević</i> Prevenција i zaštita od seksualnog i rodno zasnovanog nasilja tokom migracija	53

Miroslava Jelačić
Pravni stručnjak

POSTUPANJE PREMA MIGRANTIMA I TRAŽIOCIMA AZILA U SRBIJI

TREKUTNO STANJE U SRBIJI

Nakon događaja u 2017. godini, postalo je sasvim jasno da se migracioni tokovi na teritoriji Srbije više ne mogu posmatrati nezavisno od važećih propisa o migracijama, za razliku od situacije u 2015. i 2016. godini kada su neki politički dogovori omogućili slobodan tranzit migranata i postupke nadležnih organa koji nisu bili u potpunosti u skladu sa važećim propisima ili međunarodnim standardima. Istovremeno, Srbija se našla u svojevrsnom pravnom vakuumu. Čak i pre samog izbijanja krize, važeće srpsko zakonodavstvo koje je regulisalo migracije i azil, odnosno Zakon o strancima („Službeni glasnik RS”, br. 97/2008) i Zakon o azilu („Službeni glasnik RS”, br. 109/2007), patili su od brojnih manjkavosti, koje su postale još izraženije tokom same krize, i dok novi zakon još uvek nije bio usvojen.

Prema UNHCR, zaključno sa 25. junom 2017. godine, na teritoriji Srbije je evidentirano oko 6.000 izbeglica/migranata. Od toga, 93% njih smešteno je u prihvatnim/transitnim centrima ili centrima za azil. U maju 2017. godine postojalo je 13 privremenih objekata za prihvatanje: Preševo, Bujanovac, Pirot, Dimitrovgrad, Bosiljgrad, Divljana, Kikinda, Principovac, Adaševci, Obrenovac, Sombor, Subotica i Vranje, kao i pet azilantskih centara: Banja Koviljača, Bogovađa, Sjenica, Tutin i Krnjača. U periodu od januara do maja 2017. godine, 2.922 lica je izrazilo nameru da zatraži azil u Srbiji. Kad je reč o zemaljama njihovog porekla, oni uglavnom dolaze iz Avganistana, Pakistana, Iraka i Sirije. U prva tri meseca 2017. godine, Kancelarija za azil u Srbiji obavila je razgovor sa 44 tražioca azila od ukupno 99 podnetih zahteva za azil. Azilni postupak prekinut je u 22 predmeta u vezi sa 36 azilanata, budući da su oni napustili Srbiju ili su se povukli iz postupka dobijanja azila. U aprilu nije podnet nijedan zahtev za dobijanje azila, dok su dva zahteva odbačena, odnosno jedan od tih zahteva je odbijen. Od januara do maja 2017. godine, Kancelarija za azil nije potvrdila bilo kakvu prijavu, kojom se pruža izbeglička ili drugi pomoćni vid zaštite u Srbiji.

Pored onih lica čijim se zakonskim statusom bavi Zakon o azilu, može se uočiti još nekoliko kategorija lica: lica koja nisu izrazila nameru da zatraže azil, ali kojima je obezbeđen smeštaj u prihvatnom/azilnom centru; lica kojima je izdato rešenje o ukidanju njihovog boravka, ali koja svejedno nisu napustila Srbiju; osobe smeštene u centru za prihvatanje/azil, ali koje se nalaze na listi čekanja za ulazak u Mađarsku; lica koja su boravila izvan namenskog predviđenih prihvatilišta bez ikakve evidencije od strane nadležnih organa u Srbiji; lica koja su odlučila da se uključe u program pomoći u dobrovoljnom povratku; lica koja su vraćena iz susednih zemalja, uglavnom iz Mađarske, nakon pokušaja nezakonitog prelaska granice; lica čiji su postupci za dobijanje azila završeni, donošenjem pravosnažne odluke i koja nemaju nijedan drugi zakonski osnov za dalji ostanak u Srbiji ili kojima nedostaje odgovarajući dokument koji bi im omogućio da napuste Srbiju na osnovu odluke o ukidanju njihovog boravka i dr. Većina ovih ljudi nije podvrgnuta nijednoj meri koja se primenjuje u slučaju nepostojanja zakonskog osnova za boravak u Srbiji. To znači da se određeni broj lica nalazi u svojevrsnom „pravnom vakuumu” budući da, prema propisima i ustanovljenoj praksi, oni ne potpadaju ni u jednu od kategorija osoba koje u Srbiji borave zakonito ili nezakonito. Položaj ove kategorije dovodi do pravne nesigurnosti, otvarajući put incidentima sa ozbiljnim pravnim posledicama, kršenjima prava, a najčešće i nemogućnosti osiguranja zaštite osnovnih ljudskih prava migranata, što izlaže Srbiju riziku od potencijalnih kršenja opšte priznatih prava pred Evropskim sudom za ljudska prava i drugim nadzornim organima. S druge strane, za samu zemlju to predstavlja veliku bezbednosnu pretnju.

VAŽEĆI ZAKONSKI PROPISI

U kontekstu postupanja prema migrantima i tražiocima azila, podjednako je važno imati potrebno znanje i istovremeno primenjivati međunarodne i regionalne sisteme zaštite ljudskih prava, kao i nacionalno zakonodavstvo.

Ustav Republike Srbije, kao pravni akt najvišeg ranga, sadrži čitav niz odredaba od značaja za zaštitu prava migranata. Među značajnijim jesu odredbe koje se odnose na ljudska i manjinska prava i slobode. Katalog ljudskih prava prema Ustavu predviđa pravo na azil, a u članu 57. predviđeno je da „stranac koji osnovano strahuje od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, ima pravo na utočište u Republici Srbiji“. Pored toga, treba napomenuti da se član 39. stav 3. izdvaja po svom značaju, a u njemu se predviđa da (...) stranac može biti proteran samo na osnovu odluke nadležnog organa, u zakonom predviđenom postupku i ako mu je obezbeđeno pravo žalbe i to samo tamo gde mu ne pretili progon zbog njegove rase, pola, vere, nacionalne pripadnosti, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi, političkog mišljenja ili gde mu ne pretili ozbiljno kršenje prava zajemčenih ovim ustavom.

Ustav reguliše status ratifikovanih međunarodnih sporazuma i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u domaćem zakonodavstvu, predviđa da su opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i ratifikovani međunarodni ugovori sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije i da se direktno primenjuju. Pored toga, ova ustavna odredba obavezuje nacionalne institucije da direktno primenjuju ove ugovore kada oni datu situaciju regulišu drugačije od nacionalnog zakonodavstva. Osim toga, to znači da sudovi i drugi nadležni državni organi mogu direktno da primene odredbe međunarodnog prava, što u praksi često nije slučaj zbog nepreciznosti ovih odredaba.

Pored odgovarajućih odredaba Ustava i posebnih univerzalnih i regionalnih normi i standarda, svaka kategorija migranata podleže zakonima i strategijama pomoću kojih država definiše prioritete ciljeve, njihov položaj i načine ostvarivanja garantovanih prava.

U proteklih nekoliko godina Vlada Republike Srbije usvojila je značajan broj strateških dokumenata, zakona i podzakonskih akata u cilju definisanja i upravljanja zakonitim migracijama i borbi protiv nezakonitih migracija. Ovi dokumenti su navedeni u tabeli ispod.

Zakon o azilu Republike Srbije

Službeni glasnik br. 109/2007

Zakon o azilu propisuje načela, uslove i postupak davanja i prestanka azila ili privremene zaštite, kao i status, prava i obaveze tražilaca azila i lica kojima je odobreno pravo na azil ili privremenu zaštitu.

Zakon o strancima Republike Srbije

Službeni glasnik br. 97/2008

Zakon o strancima uređuje uslove ulaska, kretanja i boravka stranaca, kao i nadležnosti i poslove organa državne uprave Republike Srbije koji se odnose na ulazak, kretanje i boravak stranaca na teritoriji Republike Srbije.

Zakon o upravljanju migracijama Republike Srbije

Službeni glasnik br. 97/2008

Ovim zakonom uređuju se načela, nadležni organ za upravljanje migracijama, smeštaj i integracija za određene kategorije migranata i lica sa određenom vrstom međunarodne zaštite, kao i jedinstveni sistem prikupljanja i razmene podataka u oblasti upravljanja migracijama.

Zakon o zaštiti državne granice

Službeni glasnik br. 97/2008 i 20/2015

Zakon o zaštiti državne granice uređuje zaštitu državne granice, organizaciju i način te zaštite. U skladu sa ovim zakonom, zaštita državne granice predstavlja kontrolu prelaska državne granice (u daljem tekstu: granična kontrola) i obezbeđivanje bezbednosti državne granice kako bi se:

1. obezbedila nepovredivost državne granice;
 2. sprečila i otkrila krivična dela i otkrili i uhvatili njihovi počinioci;
 3. zaštitili život i zdravlje ljudi i životne sredine;
 4. sprečile nezakonite migracije.
-

Kad govorimo o važećim propisima, pored posebnih odredaba koje se primenjuju na migrante (pojedine kategorije migranata), moramo uzeti u obzir i odredbe onih propisa kojima se uređuju druge različite oblasti, kao što su zdravstvena zaštita, socijalna zaštita, upravno pravo, obrazovanje i sl., koje se supsidijarno primenjuju. Za potrebe ovog priručnika, u Aneksu I navodimo najvažnije nacionalne propise koji su od značaja za razumevanje sadržaja, kvaliteta i obima zaštite određenih prava i/ili za postupanje prema migrantima i azilantima u Srbiji

INSTITUCIONALNI OKVIR

U okviru **Ministarstva unutrašnjih poslova**, najveći delokrug nadležnosti imaju organizacione jedinice Granične policije, Direktorat za administrativne poslove, regionalne policijske službe i policijske stanice.

- » Direktorat za administrativne poslove je, između ostalog, nadležan za sprovođenje postupka readmisije u skladu sa sporazumima zaključenim između Srbije i EU, kao i sa zemljama u regionu.
- » U okviru Uprave granične policije Odeljenje za strance je odgovorno za pitanje statusa stranaca koji zakonito borave u RS, kao i za kontrolu kretanja, prebivališta i mera za sve strane državljane koji se nalaze u RS. Kancelarija za azil je organizaciona jedinica Granične policije koja vodi prvostepeni azilni postupak. Pored toga, u većini slučajeva predstavnici MUP uspostavljaju prvi kontakt sa migrantima kada su otkriveni na teritoriji granice RS (lokalna odeljenja za strance, organizaciona jedinica u lokalnim policijskim odeljenjima) i regionalnim centrima (organizacione jedinice u okviru Granične policije).

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja vrši nadležnost preko Centra za socijalni rad i drugih institucija sistema socijalne zaštite. Štaviše, u okviru nadležnosti Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, postoji obaveza pružanja smeštaja svakom pojedincu ili porodici kojima je potrebna hitna pomoć i sigurnosti u rizičnim situacijama (hitna intervencija).

- » Centar za socijalnu zaštitu je državno telo koje deluje u okviru sistema socijalne zaštite i vrši javnu vlast u oblasti socijalne i porodične zaštite. U odnosu na migrante, najvažnija uloga Centra za socijalni rad jeste postavljanje privremenog staratelja za maloletna lica bez pratnje. Nadležnost samog centra se određuje na osnovu teritorijalne nadležnosti koja pokriva područje gde je dato maloletno lice zatečeno ili gde se ono nalazi.
- » Jedinice za smeštaj maloletnih stranaca bez pratnje deluju u okviru Zavoda za vaspitanje dece i omladine u Beogradu i Nišu. To su institucije socijalne zaštite odgovorne za primarni prihvatanje maloletnih stranaca bez pratnje. Dužina boravka maloletnih stranaca bez pratnje u ovim jedinicama kreće se od 7 do 14 dana, tokom kojeg vremena se ispunjavaju osnovne potrebe maloletnika.
- » Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima predstavlja instituciju socijalne zaštite koja sprovodi procenu situacije, potreba, otpornosti i rizika žrtava trgovine ljudima, prepoznaje zahteve i pruža odgovarajuću pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima u cilju njihove rehabilitacije i reintegracije.

Usvajanjem Zakona o azilu, Komesarijat za izbeglice i migracije (KIRS) dobio je dodatnu nadležnost u pružanju smeštaja i osnovnih uslova za život azilanata. U 2012. godini, nadležnosti KIRS su proširene, tako da uključuju osobe sa priznatim statusom izbeglice i korisnike supsidijarne zaštite prema Zakonu o azilu i migrante koji nezakonito borave na teritoriji. Kad je reč o azilantima, KIRS upravlja prihvatnim centrima, obezbeđujući smeštaj i osnovne uslove za život za tražioce azila koji iščekuju konačnu odluku. U pogledu migranata koji nezakonito borave na teritoriji, KIRS je odgovoran za predlaganje programa za razvoj sistema mera namenjenih porodicama stranaca koji nezakonito borave na teritoriji Republike Srbije, kao i predlaganje programa podrške dobrovoljnom povratku u zemlju porekla stranaca koji nezakonito borave na teritoriji Republike Srbije. Pored toga, KIRS je zadužen za ispunjavanje potreba stanovanja i zahteva u pogledu integracije lica sa statusom izbeglica i korisnika supsidijarne zaštite i obezbeđuje primarni smeštaj za povratnike u za to predviđene kolektivne centre prema Sporazumu o readmisiji.

Ostali relevantni učesnici

Međunarodne organizacije i nevladine organizacije, u manjoj ili većoj meri, mogle bi se smatrati delom uspostavljenog sistema prihvatanja i zaštite migranata i azilanata. Međunarodne organizacije pružaju različite oblike zaštite i pomoći migrantima i azilantima (humanitarnu, psihološku, medicinsku i pravnu pomoć) i ulažu značajna sredstva u poboljšanje postojećeg sistema (posebno u smislu prevođenja, obrazovanja, prevoza, poboljšanja infrastrukturnih objekata i dr.).

Važnu ulogu u uspostavljenom sistemu igraju i brojne nevladine organizacije u oblasti svojih stručnih znanja, pružajući, između ostalog, različite oblike neposredne pomoći: humanitarnu, medicinsku, psiho-socijalnu i pravnu pomoć.

Situacija na terenu varira s vremena na vreme i potpuno se razlikuje u određenim delovima zemlje, tako da je veoma važno imati ažurne informacije i koordinisati aktivnosti sa svim relevantnim učesnicima u ovom procesu.

KLJUČNA PITANJA KOJA SE ODOSE NA POSTUPANJE PREMA MIGRANTIMA I TRAŽIOCIMA AZILA U SRBIJI

O kojoj kategoriji migranata govorimo i šta ih odlikuje?

Prema sadašnjim pokazateljima, najčešće je uočljivo nekoliko kategorija migranata: izbeglice, tražioci azila, (neregularni) migranti, prokrijumčareni migranti, vraćeni migranti. Takođe, u kontekstu takvih kretanja, poseban naglasak se stavlja na ugrožene kategorije migranata kao što su maloletna lica bez pratnje, žene, žrtve trgovine ljudima i porodice sa decom.

Kad su u pitanju neke zajedničke karakteristike migrantske populacije, većina migranata ne poseduje lična dokumenta; njihov identitet je ustanovljen na osnovu njihovih izjava i oni ulaze na teritoriju Srbije na neki nezakonit način, najčešće koristeći usluge krijumčara. Međusobno se razlikuju prema razlogu zbog kojeg su napustili zemlju porekla: strah od progona, ratni sukobi, društvene (običajne) norme, kao i loši ekonomski i socijalni uslovi u njihovim zemljama. Bez obzira na razloge, putuju zajedno i koriste iste rute i način kretanja. Dok su na putu, tranzitne zemlje prema njima postupaju različito. Njihova iskustva s putovanja svedoče o činjenici da se vrlo često zatiču u situacijama krajnje ranjivosti, da su izloženi različitim traumatičnim iskustvima, zlostavljanju i zanemarivanju i riziku da postanu deo kriminalnih mreža.

Treba li prema svim migrantima jednako postupati?

Postoje određena prava, mehanizmi zaštite koji su propisani i sprovode se nezavisno od klasifikacije migranata u određene kategorije. Imperativ je osigurati svakom migrantu uživanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, a tek kasnije treba uzeti u razmatranje razloge i način na koji su pojedine osobe ulazile na teritoriju jedne zemlje, s obzirom na to da navedene okolnosti uslovljavaju njihov različit položaj, potrebe za zaštitom, kao i prava i obaveze i različite pravne okvire koji se na njih primenjuju. Razlike među razlozima migracije nisu uvek jasne i ne mogu se lako uočiti, a granice koje su postavljene unutrašnjim pravnim poretkom u pogledu tretmana različitih kategorija migranata zahtevaju poseban oprez.

Bez obzira na status, sva lica koja borave na datoj teritoriji imaju pravo da zadovolje osnovne životne uslove, uključujući smeštaj, primarnu zdravstvenu zaštitu, prevod, sigurnost. Osim toga, pored ratifikovanih međunarodnih ugovora, u skladu sa odredbama nacionalnog zakonodavstva, načelo *non-refoulement* (zabrana proterivanja ili vraćanja) primenjuje se na sve kategorije migranata.

Šta je najvažnije u prvom kontaktu sa migrantima?

Prvi kontakt sa migrantima uspostavlja se bilo na samoj granici ili nakon što neko lice već uđe na teritoriju. Pri odlučivanju o pravu ulaska na teritoriju, Granična policija je dužna da određenim kategorijama migranata omogući pristup datoj teritoriji (pre svega, izbeglicama, licima kojima je potrebna međunarodna zaštita, tražiocima azila, deci bez pratnje i žrtvama trgovine ljudima). Slično tome, ulaz se ne sme odbiti u slučaju kad bi odbijanje u konkretnom slučaju dovelo do kršenja načela *non-refoulement* (zabrana proterivanja ili vraćanja).

U trenutku prvog kontakta, pre svega je važno uočiti **nužne potrebe** migranta, a tek onda pristupiti postupku njegove/njene identifikacije. Kad je reč o migracionim pitanjima, prvenstvo treba dati pružanju medicinske pomoći i zadovoljenju osnovnih potreba. Sva lica koja uspostavljaju prvi kontakt sa migrantima dužna su da postupaju shodno tome.

U slučaju da osoba koja uspostavlja kontakt ne govori jezik na kojem bi mogla da **ostvari komunikaciju** sa migrantom, u idealnom slučaju će tokom prvog razgovora biti prisutan obučeni prevodilac (koji govori jezik koji migrant razume). Samo pod izuzetnim okolnostima, lica iz date grupe mogu se koristiti kao prevodioci, u slučaju da druga mogućnost ne postoji, i to samo za potrebe prikupljanje osnovnih informacija koje su neophodne za zadovoljavanje nužnih potreba, dok se postupak identifikacije mora sprovesti metodologijom koja garantuje nezavisnost i nepristrasnost samog postupka.

Pored beleženja podataka koje je migrant dao o sebi i o okolnostima sopstvenog dolaska, posebno su važni **verbalni i neverbalni pokazatelji** koji mogu ukazati na kategoriju migranata i njegovu pripadnost nekim od posebno ranjivih

kategorija – na primer, žrtvi ili izvršiocu krivičnog dela trgovine ljudima i/ili krijumčarenja migranata – tzv. simptomatski lični izgled. Suštinski elementi simptomatskog ličnog izgleda jesu psihološke i fiziološke komponente ljudske ličnosti, odnosno reakcija tela na stresne situacije i strah. Pojavljuju se kao ubrzano disanje, bledilo, pojačano znojenje, suva usta, ukočenost mišića, drhtavica, nervoza, kotrljanje očiju, uvećane zenice, česti pokreti rukama i nogama, karakteristične promene u boji glasa i slično.

Treba imati u vidu da, i pored direktnog načina izražavanja potrebe za traženjem azila, migrant svoju nameru za tim može izraziti i kroz različite konkludentne radnje, a da to ipak ostane neprimećeno zbog poteškoća u komunikaciji i posebnog psihološkog stanja u kojem se nalazi. U slučaju bilo kakve sumnje da li ta osoba traži azil, važno je nastojati **da je informišete o mogućnostima traženja zaštite u Srbiji**. Posebnu pažnju treba posvetiti osobama koje dolaze iz zemalja u kojima se odvija neka vrsta unutrašnjeg ili međunarodnog oružanog sukoba, kao i iz zemalja koje su već priznate kao zemlje porekla velikog broja osoba koje traže međunarodnu zaštitu.

Ukratko o postupku za traženje azila

Postupak za traženje azila u Srbiji odvija se na sledeći način: migrant može „izraziti nameru da traži azil u Srbiji“ na samoj teritoriji Srbije ili na graničnim prelazima, nakon čega ga službenici Ministarstva unutrašnjih poslova evidentiraju, pred kojima on ili ona izražava tu svoju nameru i dobija potvrdu da je to i učinio. Od tražioca azila se zatim očekuje da ode u za njega predviđeni centar ili da obavesti Kancelariju za azil ukoliko želi da ostane u privatnom smeštaju.

Po dolasku u centar ili u privatni smeštaj, tražilac azila iščekuje da ga osoblje Kancelarije za azil evidentira, da mu izda lična dokumenta za azilante i da prime njegov zahtev za azil. U skladu sa svojom zakonskom obavezom, Kancelarija za azil će odlučiti o tom zahtevu u roku od dva meseca od dana njegovog podnošenja, tokom kojeg perioda se mora održati jedno ili više saslušanja ne bi li se utvrdile sve činjenice i okolnosti koje su od značaja za donošenje odluke.

Žalbe protiv odluka Kancelarije za azil razmatra Komisija za azil, nezavisno telo koje imenuje Vlada na period od četiri godine. U slučaju da Komisija ne odluči po žalbi u roku od 60 dana od dana njenog prijema, tražioci azila mogu pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom kako bi osporili konačne odluke Komisije za azil.

Da li „ekonomskim migrantima“ ili vraćenim licima može biti uskraćen pristup azilnom postupku?

Pristup postupku mora biti garantovan za sve, bez obzira na okolnosti koje su vlastima poznate o osobi u pitanju. Prema tome, nikome se a priori ne može uskratiti pristup azilnom postupku / mogućnost izražavanja namere da traži azil / podnese zahtev u Srbiji. Azilni postupak služi za ispitivanje postojanja opravdanih razloga da se licu odobri azil ili činjenice da je osoba u pitanju ekonomski migrant ili lice za koje se može utvrditi postojanje nekih od elemenata koji mu mogu uskratiti pravo na dodelu statusa izbeglice ili drugog oblik zaštite. Uskraćivanje pristupa azilnom postupku treba takođe razmotriti i u kontekstu načela *non-foulement*.

Postupanje prema neregularnim migrantima

Prilikom postupanja prema neregularnim migrantima, najčešće se zanemaruje činjenica da i u odnosu na ovu kategoriju postoji potreba da se razmatraju i štite osnovna ljudska prava. To znači da je, pre svega, neophodno omogućiti zadovoljenje svih njihovih nužnih potreba, a zatim da i u vezi sa takvim osobama postoji obaveza pružanja obaveštenja o statusu, daljim radnjama i merama koje će biti preduzete prema njima, kao i u vezi sa pravima i obavezama koje proizilaze po osnovu njihovog statusa, tokom boravka na teritoriji Srbije.

Po pravilu, ako se na teritoriji Srbije zatekne strani državljanin, on se službeno prati do nadležne regionalne policijske stanice, koja zatim preduzima neophodne radnje u cilju regulisanja njegovog statusa ili pokretanja odgovarajućeg postupka pred prekršajnim sudovima. Treba istaći da je situacija masovnog priliva ljudi iz područja pogođenih ratom dovela do priznavanja propisane obaveze identifikacije osoba kojima je potrebna međunarodna zaštita od strane nadležnih organa, što je vredno svake pohvale. Iz ugla postupka koji se vodi za nezakonit ulazak ili boravak na teritoriji, posebno je važno istaći da se neznanje i neupućenost stranke ne mogu štetno odraziti na prava migranata koji nezakonito borave na teritoriji, da se posredstvom prevodioca datoj stranki mora omogućiti da tokom postupka koristi svoj jezik, da stranki treba pružiti mogućnost da da izjavu o svim činjenicama i okolnostima koje joj se stavljaju na teret, kao i da navede sve one činjenice i okolnosti koje joj idu u prilog. Posebnu pažnju treba posvetiti utvrđivanju verodostojnosti svih činjenica od značaja za donošenje presude, a posebno poštovanju načela *non-refoulement* (zabrana proterivanja ili vraćanja) i načela nekažnjavanja zbog nezakonitog ulaska ili boravka, u slučaju da je uočena potreba za azilom.

Osim toga, za lica kojima nije dozvoljen ulazak u zemlju ili kojima je izdato naređenje proterivanja ili udaljenja iz zemlje, ali se ne mogu silom odmah ukloniti ili koja nisu identifikovana ili nisu imala putnu ispravu, kao i za tražiocima azila ukoliko postoji bilo kakav razlog za ograničavanje slobode kretanja predviđenih Zakonom o azilu, postoji mogućnost određivanja pritvora u Prihvatilištu za strance. Nijedan migrant koji je izložen sankcijama ili ograničenju kretanja ne sme biti u nejednakom položaju zbog svoje rase, boje kože, pola, jezika, veroispovesti, političkih i drugih uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, finansijskog stanja, obrazovanja, socijalnog statusa ili drugih ličnih svojstava. Shodno tome, prema migrantima se mora postupati identično kao prema drugim licima protiv kojih se izriču sankcije/mere i pripada im isti korpus prava koji je i ovim licima zagarantovan..

ANEKSI

Aneks 1. Spisak zakona i podzakonskih akata koji su od značaja za postupanje prema migrantima i tražiocima azila

- » Ustav Republike Srbije
- » Porodični zakon
- » Zakon o parničnom postupku
- » Zakon o azilu
- » Zakon o strancima
- » Zakon o upravljanju migracijama
- » Zakon o zaštiti državne granice
- » Zakon o zapošljavanju stranaca
- » Sporazum između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave
- » Bilateralni sporazumi o readmisiji lica koja nezakonito borave
- » Odluka o utvrđivanju liste sigurnih država porekla i sigurnih trećih država
- » Pravilnik o kućnom redu u Centru za azil
- » Pravilnik o načinu vođenja i sadržini evidencija o licima smeštenim u Centru za azil
- » Pravilnik o sadržini i izgledu obrazaca zahteva za azil i isprava koje se mogu izdavati tražiocima azila ili licima kojima je odobren azil ili supsidijarna zaštita
- » Pravilnik o socijalnoj pomoći za lica koja traže, odnosno kojima je odobren azil
- » Pravilnik o uslovima smeštaja i obezbeđivanju osnovnih životnih uslova u Centru za azil
- » Pravilnik o zdravstvenim pregledima lica koja traže azil prilikom prijema u Centar za azil
- » Podzakonska akta Zakona o strancima i Zakona o zaštiti državne granice
- » Zakon o opštem upravnom postupku
- » Zakon o zabrani diskriminacije
- » Krivični zakonik
- » Zakon o socijalnoj zaštiti
- » Zakon o policiji
- » Zakon o ravnopravnosti polova
- » Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom
- » Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja
- » Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju
- » Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju
- » Zakon o visokom obrazovanju
- » Zakon o udruženjima
- » Zakon o radu
- » Zakon o zdravstvenoj zaštiti
- » Zakon o zdravstvenom osiguranju
- » Zakon o javnom zdravlju.

Aneks 2. Novine koje donosi Predlog Zakona o azilu i privremenoj zaštiti u pogledu definisanja termina

Zakon o azilu	Predlog Zakona o azilu i privremenoj zaštiti
Izbeglicom se smatra lice koje se, zbog opravdanog straha od progona zbog svoje rase, pola, roda, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, ne nalazi u državi svog porekla i nije u mogućnosti ili zbog tog straha ne želi da se stavi pod zaštitu te države, kao i lice bez državljanstva koje se nalazi izvan države svog prethodnog stalnog boravka i koje ne može ili zbog tog straha ne želi da se vrati u tu državu;	Izbeglicom se smatra lice koje se, zbog opravdanog straha od progona zbog svoje rase, pola, roda, rodnog identiteta, rodno zasnovanog nasilja, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, ne nalazi u državi svog porekla i nije u mogućnosti ili zbog tog straha ne želi da se stavi pod zaštitu te države, kao i lice bez državljanstva koje se nalazi izvan države svog uobičajenog boravišta i koje ne može ili zbog tog straha ne želi da se vrati u tu državu;
Supsidijarna zaštita je oblik zaštite koji Republika Srbija odobrava strancu, koji bi u slučaju povratka u državu porekla bio izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, ili bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi nasiljem opštih razmera koje je izazvano spoljnom agresijom ili unutrašnjim oružanim sukobima ili masovnim kršenjem ljudskih prava;	Supsidijarna zaštita je zaštita koju Republika Srbija odobrava strancu koji bi u slučaju povratka u državu porekla ili državu uobičajenog boravišta bio izložen trpljenju ozbiljne nepravde i koji ne može ili koji se zbog takve opasnosti ne želi staviti pod zaštitu te države. Članom 25. ovog zakona određen je pojam ozbiljne nepravde
Članom porodice se smatra maloletno dete, usvojenik, odnosno pastorak koji nisu u braku, supružnik ako je brak zaključen pre dolaska u Republiku Srbiju, kao i roditelj i usvojitelj koji su po zakonu dužni da ga izdržavaju. Svojstvo člana porodice može se izuzetno priznati i drugim licima pri čemu će se posebno uzeti u obzir činjenica da su bila izdržavana od strane lica kome je odobreno utočište ili subsidijarna zaštita;	Članovima porodice smatraju se supružnici, ukoliko je brak zaključen pre dolaska u Republiku Srbiju, vanbračni partner u skladu sa propisima Republike Srbije, njihova maloletna deca rođena u braku ili van braka, maloletna usvojena deca ili maloletna pastorčad, kao i roditelji i još jedna odrasla osoba koja je sposobna, bilo po zakonu ili u praktičnom smislu, da vodi računa o osobi kojoj je odobren azil. Svojstvo člana porodice osobe kojoj je odobreno utočište ili subsidijarna zaštita može se izuzetno priznati i drugim licima, pri čemu se posebno uzima u obzir činjenica da ih je izdržavalo lice kojem je odobreno pravo na azil ili privremena zaštita, njihov uzrast i psihološka zavisnost, uključujući i zdravstvene, socijalne, kulturološke ili druge slične prilike.
Maloletnikom bez pratnje smatraće se stranac koji nije navršio osamnaest godina života i 1) koji prilikom ulaska u Republiku Srbiju nema ili je 2) nakon ulaska u nju, ostao bez pratnje roditelja ili staratelja.	Maloletnik bez pratnje je stranac koji nije navršio osamnaest godina života i koji prilikom ulaska u Republiku Srbiju nema pratnju roditelja ili staratelja ili odraslog lica odgovornog za njega ili je nakon ulaska u Republiku Srbiju ostao bez pratnje roditelja ili staratelja ili odraslog lica odgovornog za njega.
Pod sigurnom državom porekla smatra se država sa liste koju utvrđuje Vlada, čiji je državljanin lice koje traži azil, a ako se radi o licu bez državljanstva, država u kojoj je to lice imalo prethodno stalno boravište, koja je ratifikovala i primenjuje međunarodne sporazume o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, u kojoj ne postoji opasnost od proganjanja iz bilo kog razloga koji predstavlja osnov za priznavanje prava na utočište ili dodelu subsidijarne zaštite, čiji državljani ne napuštaju svoju državu iz tih razloga i koja dozvoljava međunarodnim telima uvid u poštovanje ljudskih prava;	Sigurnom državom porekla smatra se ona država za koju se na osnovu pravnog stanja, primene propisa i opštih političkih okolnosti utvrdi da u njoj ne postoje dela proganjanja iz člana 24. ovog zakona, niti rizik od trpljenja ozbiljne nepravde iz člana 25. stav 2. ovog zakona, što se utvrđuje na osnovu podataka o: 1) relevantnim propisima države i načinima na koje se ti propisi primenjuju; 2) poštovanju prava i sloboda zajemčenih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, naročito njenim članom 15. stav 2, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, kao i Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka; 3) poštovanju načela <i>non-refoulement</i> (zabrana proterivanja ili vraćanja); 4) primeni efikasnog pravnog leka. Podaci iz stava 1. ovog člana prikupljaju se iz različitih merodavnih izvora, a posebno od EASO, UNHCR, Saveta Evrope kao i drugih relevantnih međunarodnih organizacija. Listu sigurnih država porekla utvrđuje Vlada na predlog ministarstva nadležnog za spoljne poslove i, prema potrebi, revidira je uzimajući u obzir odredbe stava 1. ovog člana.

Sigurnom trećom državom smatraće se država sa liste koju utvrđuje Vlada, koja se pridržava međunarodnih načela o zaštiti izbeglica sadržanih u Konvenciji o statusu izbeglica iz 1951. godine i Protokolu o statusu izbeglica iz 1967. godine (u daljem tekstu: Ženevska konvencija i Protokol), u kojoj je tražilac azila boravio ili kroz koju je prolazio, neposredno pre dolaska na teritoriju Republike Srbije i u kojoj je imao mogućnost podnošenja zahteva za azil, u kojoj ne bi bio izložen progonu, mučenju, neljudskom ili ponižavajućem postupku ili vraćanju u državu u kojoj bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi;

Sigurnom trećom državom smatra se država u kojoj je tražilac siguran od progona iz člana 24. ovog zakona ili rizika od trpljenja ozbiljne nepravde iz člana 25. stav 2. ovog zakona, u kojoj uživa garancije koje su propisane načelom non-refoulement (zabrana proterivanja ili vraćanja) i u kojoj postoji mogućnost pristupa efikasnom postupku odobrenja i uživanja zaštite u skladu sa Konvencijom o statusu izbeglica iz 1951. godine (u daljem tekstu: Konvencija iz 1951).

Prilikom utvrđivanja uslova za primenu koncepta sigurne treće države procenjuje se svaki zahtev posebno, pri čemu se procenjuje ispunjava li neka država uslove iz stava 1. ovog člana, kao i da li postoji veza između te države i tražioca na osnovu koje se može razumno očekivati da u njoj zatraži azil. Tražilac se blagovremeno obaveštava o primeni koncepta sigurne treće države kako bi mu se omogućilo osporavanje u skladu sa st. 1. i 2. ovog člana, s obzirom na njegove lične okolnosti. Tražiocu čiji je zahtev za azil odbačen u skladu sa članom 42. stav 1. tačka 2) ovog zakona, Kancelarija za azil izdaje potvrdu kojom se nadležni državni organi sigurne treće države obaveštavaju da se u Republici Srbiji nije razmatrala osnovanost njegovog zahteva. Ako sigurna treća država odbije da prihvati stranca, o osnovanosti njegovog zahteva za azil odlučuje se u skladu sa odredbama ovog zakona.



Zoran Drangovski
Pravni stručnjak

POSTUPANJE PREMA MIGRANTIMA I TRAŽIOCIMA AZILA U BJR MAKEDONIJI

TREKUTNO STANJE U BJR MAKEDONIJI

Budući da se našla u središtu mešovite migracione rute Zapadnog Balkana, Makedonija se u 2015. godini suočila s ogromnim porastom broja izbeglica koji su dolazili sa južne granice sa Grčkom, registrujući najveći broj izbeglica i migranata koji su ušli u Evropu, koji je dostigao jedan milion pre kraja decembra. Početkom 2016. godine priliv izbeglica i migranata koji su pristizali u Makedoniju nastavio se istim intenzitetom, ali samo do februara i marta, kada su brojne izmene politike uticale na položaj izbeglica i migranata koji putuju kroz Zapadni Balkan, što je kulminiralo zatvaranjem rute 7. marta 2016. godine. Shodno tome, u Makedoniji je tokom 2016. godine podneto svega 762 zahteva za azil.²⁰

U 2017. godini, migraciona ruta Zapadnog Balkana u ovoj zemlji ostala je zatvorena. Izbeglicama nije bilo dozvoljeno da koriste rutu duž humanitarnog koridora za tranzit kroz ovu državu. Većina njih koristi krijumčare i nezvanične puteve krijumčarenja za tranzit preko zemlje prema Srbiji bez zadržavanja u tranzitnim centrima. Kao rezultat toga, zaključno sa 31. oktobrom 2017. godine podneto je samo 130 prijava za azil.²¹

Kao odgovor na nezakonito kretanje i krijumčarenje migranata, makedonske vlasti ili vraćaju izbeglice i migrante u Grčku ili ih zadržavaju u Prihvatnom centru za strance u Skoplju.

Konkretno, izbeglice i migranti koje je policija uhapsila na samoj južnoj granici ili u njenoj blizini, odvođe se u Tranzitni centar Vinogug, a zatim se nakon uzimanja otisaka prstiju vraćaju u Grčku. Svi ti povrati ovih lica sprovode se bez ikakve analize pojedinačnih okolnosti svakog od njih, budući da se odvijaju izvan bilo kakvog pravnog okvira propisanog nacionalnim zakonodavstvom. Izbeglicama i migrantima ne izdaju se nikakve odluke o proterivanju. I kao rezultat toga, vraćene izbeglice i migranti lišeni su svojih najosnovnijih oblika zaštite, uključujući pristup informacijama i pristup pravnom leku sa automatskim suspenzivnim dejstvom kojim bi se osporilo njihovo uklanjanje sa teritorije.²²

Kad je reč o pitanju imigracionog pritvaranja, raspoloživi podaci ukazuju na to da je u Makedoniji u 2015. godini 1.346 lica pritvoreno zbog pitanja koja se odnose na imigraciju, a u 2016. godini njih 389.²³ Prema rečima pritvorenika, sa kojima je razgovor obavilo Makedonsko Udruženje mladih pravnikā (MYLA), svi su bili uhapšeni dok su putovali sa krijumčarima migranata. Pritvorenim pojedincima policija je saopštila da ih drži u pritvoru kao svedoke u krivičnim postupcima protiv krijumčara.²⁴

Zaključno sa 31. oktobrom 2017. godine broj ovih lica u Makedoniji iznosio je oko 700. Od ukupnog broja, više od 600 osoba su etnički Romi, Aškalijs i Egipćani koji su pobešli tokom sukoba na Kosovu 1999. godine. Ostala lica podnela su zahtev za azil 2017. i 2016. godine ili borave u tranzitnim centrima bez ikakvog pravnog statusa. Veliki deo njih potiče iz Sirije i

20 Podaci dobijeni od Makedonskog Udruženja mladih pravnikā (MYLA). MYLA je nezavisna, neprofitna profesionalna organizacija u Makedoniji koja pruža besplatnu pravnu pomoć i zastupa tražioce azila, izbeglice, lica bez državljanstva i druga lica obuhvaćena postupcima vezanim za azil, zakonit boravak i druga socijalna prava.

21 Isti izvor.

22 Makedonsko Udruženje mladih pravnikā, pismeni podnesci u ime Makedonskog Udruženja mladih pravnikā (MYLA) kao treće strane – umešača u slučaju A.A. i drugi protiv B.F.R. Makedonije, dostupni su na adresi: <http://mila.org.mk/third-parti-intervention-to-the-european-court-of-human-rights-in-the-case-aa-and-others-vfir-macedonia/> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine]

23 Makedonsko Udruženje mladih pravnikā, „Ilegalna migracija u brojkama“, dostupno na adresi: <http://myla.org.mk/irregular-migration-in-macedonia-in-numbers/> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine]

24 Makedonsko Udruženje mladih pravnikā, „Šestomesečni izveštaj MYLA o pritvaranju migranata u Makedoniji – januar-jun, 2017.“ dostupno na adresi: <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2016/09/MYLA-Mid-year-Report-on-Immigration-Detention-in-Macedonia-January%E2%80%94June-2017.pdf> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine]

Avganistana. Među ostalim zemljama njihovog porekla su: Alžir, Bangladeš, Indija, Iran, Irak, Pakistan, Rusija, Turska i dr.²⁵ U ovom trenutku, relativno mali broj izbeglica i migranata boravi u tranzitnim centrima.²⁶

VAŽEĆI ZAKONSKI PROPISI

Prema Ustavu BJR Makedonije,²⁷ stranci u Makedoniji uživaju slobode i prava zajemčene Ustavom, pod uslovima utvrđenim zakonom i međunarodnim sporazumima. Makedonija garantuje pravo azila strancima i licima bez državljanstva proteranim zbog svojih demokratskih političkih ubeđenja i aktivnosti. Ekstradicija stranaca može se sprovesti samo na osnovu ratifikovanog međunarodnog sporazuma i shodno načelu reciprociteta.

Zakon o strancima i Zakon o azilu i privremenoj zaštiti predstavljaju ključne zakonske propise kad je reč o postupanju prema migrantima i azilantima. Drugi važni izvori jesu: Zakon o graničnoj kontroli, Zakon o opštem upravnom postupku, Zakon o upravnim sporovima, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o socijalnoj zaštiti, Zakon o zdravstvenom osiguranju, Porodični zakon, Zakon o državljanstvu BJR Makedonije, Krivični zakonik, Priručnik o standardnom postupku prijema tražilaca azila u BJR Makedoniji, Nacionalna strategija o migraciji, azilu i integraciji (2011-2020), Standardni operativni postupci za postupanje prema ugroženim kategorijama stranih državljana,²⁸ Standardni operativni postupci za rešavanje problema dece bez pratnje i dece razdvojene od roditelja.²⁹

Zakon o strancima

Zakon o strancima³⁰ uređuju se uslovi za ulazak, izlazak i boravak svih stranaca u Makedoniji, kao i njihova prava i obaveze, osim onih stranaca koji traže zaštitu od Makedonije u skladu sa Zakonom o azilu i privremenoj zaštiti.

Shodno zakonskim propisima, postoji šest razloga za proterivanje stranca iz BJR Makedonije:

1. ako je pravno valjanom odlukom strancu izrečena kazna zatvora u trajanju od najmanje jedne godine;
2. ako stranac predstavlja ozbiljnu pretnju javnom redu, nacionalnoj sigurnosti ili odnosima BJR Makedonije sa međunarodnom zajednicom;
3. ako postoje ozbiljni razlozi da se veruje da je stranac počinio teške zločine, posebno zločine u vezi sa proizvodnjom i puštanjem u prodaju opojnih droga, psihotropnih supstanci i prekursora, ili postoji čvrst dokaz o njegovoj nameri da izvrši takve zločine na teritoriji Makedonije;
4. ako to zahtevaju razlozi za zaštitu javnog zdravlja;
5. ako stranac nezakonito boravi u Makedoniji; ili
6. ako stranac izvrši nekoliko ponovljenih ili ozbiljnih povreda odredaba Zakona o strancima.

Stranca koji prinudno mora da budu vraćen iz zemlje, ovlašćeni službenici Ministarstva unutrašnjih poslova sprovode do državne granice, šalju preko granice, predaju ga predstavnicima strane države čiji je državljanin ili predstavnicima strane države iz koje je došao.

U cilju osiguranja sprovođenja prisilnog povratka, Ministarstvo unutrašnjih poslova može stranca privremeno da zadrži u pritvoru maksimalno 24 sata. Stranci koji u ovom vremenskom roku iz bilo kojeg razloga ne mogu da se uklone sa teritorije Makedonije, pritvaraju se u Prihvatnom centru za strance sve dok ne prestanu razlozi koji sprečavaju njihovo deportovanje sa teritorije Republike Makedonije, ali ne duže od 12 meseci.

Utvrđivanje identiteta predstavlja još jedan pravni osnov za pritvaranje stranaca u Prihvatnom centru za strance. Konkretno, ako stranac odbije ili nije u mogućnosti da dokaže sopstveni identitet, on može da bude zadržan sa ciljem utvrđivanja identiteta u periodu koji ne može biti duži od 12 sati. Ukoliko u roku od 12 sati nije moguće utvrditi identitet stranca,

25 Podatke pribavilo Makedonsko Udruženje mladih pravnika (MYLA).

26 Na primer, prema MYLA, 31. oktobra 2017, bilo je 9 izbeglica i migranata u tranzitnom centru Tabanovce, a samo 3 osobe bile su u centru Vinojug.

27 Ustav Republike Makedonije, „Službeni glasnik Republike Makedonije“, br. 52/91, dostupno na adresi: [http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/MAC%20Constitution%20\(amended%20by%20XXX\)%20eng.pdf](http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/MAC%20Constitution%20(amended%20by%20XXX)%20eng.pdf) [pristupljeno 20. novembra 2017. godine]

28 Standardni operativni postupci za postupanje prema ugroženim kategorijama stranih državljana.

29 Standardni operativni postupci za rešavanje problema dece bez pratnje i dece razdvojene od roditelja.

30 Zakon o strancima, „Službeni glasnik Republike Makedonije“, br. 35/2006, 66/2007, 117/2008, 92/2009, 156/2010, 158/2011, 84/2012, 13/2013, 147/2013, 148/2015 i 217/2015, dostupno na adresi: <http://www.refworld.org/docid/44b2668a4.html> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine].

ovlašćeni službenici Ministarstva unutrašnjih poslova nadležnom sudu podnose zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. Po odluci suda, stranac se može zadržati u Prihvatnom centru sve dok se ne dostavi informacija o njegovom identitetu.

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti

Makedonija je potpisnica Ženevske konvencije iz 1951. godine koja se odnosi na status izbeglica i njenog protokola iz 1967. godine. Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (ZAPZ)³¹ predstavlja ključni nacionalni zakon o azilu i pruža najviše zaštitne mere u zaštiti azilanata, izbeglica i osoba pod supsidijarnom zaštitom.

ZAPZ preuzima mnoge ključne odredbe Konvencije iz 1951. godine, a odredbe o supsidijarnoj zaštiti u zakonu usklađene su sa relevantnim standardima EU. Osim toga, Zakon predviđa određena prava prema standardu državljana za one koji koriste međunarodnu zaštitu, kao i besplatnu pravnu pomoć tokom svih faza azilantskog postupka.³²

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti je izmenjen osam puta od njegovog usvajanja 2003. godine. Neke od najvažnijih najnovijih izmena koje su usvojene 18. juna 2015. godine, uvele su postupak registracije namere da se podnose zahtev za azil na granici i dozvoljavaju licima da uđu i zakonito borave u zemlji u kraćem vremenskom period od 72 sata, pre nego što formalno podnesu svoju prijavu za azil. Zakon je ponovo izmenjen 11. aprila 2016. godine, u smislu da će se zahtev osobe iz sigurne treće države³³ smatrati očigledno neosnovanim. Izmenama je takođe predviđeno da se načelo spajanja porodice može ostvarivati samo tri godine nakon dobijanja izbegličkog statusa. Ove odredbe nisu u skladu sa Direktivom o azilnom postupku i Direktivom za ponovno okupljanje porodice.

U ovom trenutku, međuministarska radna grupa priprema novi Nacrt zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, čije je usvajanje predviđeno za 2018. godinu.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) i Ministarstvo rada i socijalne politike (MRSP) imaju ključnu ulogu u postupanju sa migrantima i azilantima u Makedoniji.

Sektor za pogranične poslove i migracije u Ministarstvu unutrašnjih poslova, Mobilna jedinica za borbu protiv prekograničnog kriminala i kompenzacione mere, Regionalni centri za pogranične poslove i policijske stanice predstavljaju deo Biroa za javnu bezbednost i imaju ulogu u upravljanju granicom i nezakonitim kretanjem. Prihvatni centar za strance u Skoplju, koji je jedini imigraciona pritvorska jedinica u Makedoniji, nalazi se u nadležnosti Sektora za pogranične poslove i migracije.

Sektor za azil pri Ministarstvu unutrašnjih poslova predstavlja osnovni državni organ zadužen za sprovođenje postupka prijema i azila, uključujući pratnju tražilaca azila u jedini prihvatni centar za azilante u ovoj zemlji. Azilni postupak se sprovodi u skladu sa Zakonom o azilu i privremenoj zaštiti i Zakonom o opštem upravnom postupku.

Odeljenje za azil, migracije i humanitarnu pomoć pri Ministarstvu rada i socijalne politike odgovorno je za smeštaj, ostvarivanje prava socijalne i zdravstvene zaštite azilanata. MRSP informiše tražioce azila o njihovim pravima u pismenoj formi na jeziku za koji se razumno pretpostavlja da ga oni razumeju ili usmeno uz pomoć prevodioca. Ministarstvo rada i socijalne politike vodi računa o obezbeđivanju sredstava za izdržavanje i zdravstvenu zaštitu azilanata, dok su smešteni u Prihvatnom centru ili na drugom mestu smeštaja koje dodeljuje ovo Ministarstvo.

Kad je reč o migrantima i tražiocima azila, važnu ulogu ostvaruje i Visoki komesarijat UN za izbeglice. Uz prethodno pribavljenu saglasnost tražioca azila, nadležni organi će omogućiti Komesarijatu pristup informacijama o pojedinačnim zahtevima za priznavanje prava na azil, tokom trajanja postupka, kao i u pogledu donetih odluka.

31 Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, „Službeni glasnik Republike Makedonije“, br. 49/2003, 66/ 2007, 142/2008, 146/2009, 166/2012, 101/2015, 152/2015, 55/2016 i 71/2016 dostupno na adresi: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=53072de34> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine].

32 Visoki komesarijat UN za izbeglice (UNHCR), Bivša jugoslovenska republika Makedonija kao zemlja azila: Zapažanja o stanju u pogledu azilanata i izbeglica u Bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji, avgust 2015, dostupno na adresi: <http://www.refworld.org/docid/55c9c70e4.html> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine].

33 Prema ovim odredbama, sigurna treća država, država članica Evropske unije, država članica Organizacije Severnoatlantskog ugovora (NATO) ili država članica Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu (EFTA) biće država koja je ratifikovala i primenjuje odredbe Konvencije iz 1951. godine koja se odnosi na status izbeglica i Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući i standarde za delotvoran pravni lek, kao i da ima utvrđeni postupak za azil koji je propisan zakonom i u skladu sa Konvencijom o statusu izbeglica iz 1951. godine.

U bilo kojoj fazi postupka priznavanja prava na azil, predstavnici Visokog komesarijata za izbeglice imaju pravo da izlože svoje stavove nadležnim organima u vezi sa pojedinačnim zahtevima za priznavanje prava na azil.

Osim toga, tražioci azila, u svim fazama postupka, imaju pravo da ostvaruju kontakt sa osobama koje pružaju pravnu pomoć, sa predstavnicima Visokog komesarijata za izbeglice, kao i sa nevladinim humanitarnim organizacijama.

PRITVOR ZA IMIGRANTE

Prihvatni centar za strance u Gazi Babi, Skoplje predstavlja objekat u kojem su pritvoreni migranti koji nezakonito borave na teritoriji. U većini slučajeva oni su žrtve krijumčarenja migranata i potencijalni tražioci azila. Ovaj Centar je zatvorenog tipa i njemu nije dozvoljen pristup humanitarne nevladine organizacije.

Tokom 2016. i 2017. godine, MYLA je redovno obavljala sedmične posete Prihvatnom centru za strance. Prema nalazima MYLA, tokom 2016. godine u imigracionim pritvorima za imigrante u Makedoniji pritvoreno je najmanje 438 osoba. Većinu zatočenika činili su muškarci (89,7%), i svega 45 (10,2%) žena. Ogromna većina bila je u starosnoj dobi od 18 do 59 godina (94,2%). Tokom ove godine pritvoreno je 25 dece, od kojih je jedno bilo odvojeno od svoje porodice, a drugo nije imalo pratioca. Nije pritvorena nijedna starija osoba.³⁴

U 2017. godini, najmanje 82 lica je pritvoreno zaključno sa 31. oktobrom 2017. godine. Svi pritvorenici bili su muškarci u starosnoj dobi od 18 do 59 godina, sa izuzetkom jednog deteta bez pratnje. Većina pritvorenika je poticala iz Pakistana, Avganistana i Sirije.³⁵

Prema dostupnim informacijama, svi oni su bili uhapšeni tokom putovanja s krijumčarima migranata. Pritvorenim licima policija je saopštila da ih drži u pritvoru kao svedoke u krivičnim postupcima protiv krijumčara. Međutim, prema važećem zakonodavstvu i na osnovu rešenja o pritvoru koja se izdaju ovim licima, utvrđivanje identiteta i prisilno uklanjanje predstavljaju jedine zakonske osnove za pritvor. Većina pritvorenika se žalila na nedostatak informacija u pogledu zakonskog osnova za pritvor i njegovo trajanje. Usled odsustva prevodilačkih usluga, pritvorenici nisu u stanju da u potpunosti razumeju svoj pravni status, odluke koje se odnose na njih, kao ni dokumenta za koja se od njih zahteva da ih potpišu.³⁶

Uslovi u Prihvatnom centru bili su predmet kritike većeg broja nezavisnih posmatrača. Između ostalog, Komitet UN protiv torture preporučio je Bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji da preduzme korake u pravcu poboljšanja uslova u Gazi Babi, uključujući i „[neodložno preduzimanje] mera kako bi se iskorenili nehumani i ponižavajući uslovi pritvora u pritvorskom centru Gazi Baba, na primer, kroz zatvaranje ovog centra, uspostavljanje alternativnih kaznenih mera i slične radnje“. Ombudsman Bivše jugoslovenske republike Makedonije izvestio je da smeštajni kapaciteti za lica sa posebnim potrebama u pritvoru ne ispunjavaju međunarodne standarde, preporučujući da MUP makar uspostavi psiho-socijalne programe i poboljša dnevne rekreativne aktivnosti koje su na raspolaganju pritvorenicima. Crveni krst je jedina organizacija civilnog društva koja je svakodnevno prisutna u pritvorskom centru, i koja na dnevnom nivou pruža prvu pomoć i medicinsku pomoć.³⁷

Osobe koje se nalaze u pritvoru za imigrante suočile su se sa preprekama u pristupu azilnom postupku. Pritvorenicima nije bilo dozvoljeno da podnesu zahtev za azil pre nego što su pred sudom dali izjave u svojstvu svedoka u krivičnim postupcima koji se vode za krijumčarenje migranata. Nakon puštanja na slobodu, svi su bili u mogućnosti da podnesu zahtev za azil.³⁸

34 Makedonsko Udruženje mladih pravnik, „Godišnji izveštaj MYLA o pritvaranju migranata u Makedoniji – 2016“, dostupan na adresi: <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2016/09/MYLA-2016-Report-on-Immigration-Detention-in-Macedonia.pdf> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine].

35 Podatke prikupila MYLA.

36 Makedonsko Udruženje mladih pravnik, „Šestomesečni izveštaj MYLA o pritvaranju migranata u Makedoniji – januar-jun, 2017“ dostupan na adresi: <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2016/09/MYLA-Mid-year-Report-on-Immigration-Detention-in-Macedonia-January%E2%80%94June-2017.pdf> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine].

37 Visoki komesarijat UN za izbeglice (UNHCR), Bivša jugoslovenska republika Makedonija kao zemlja azila: Zapažanja o stanju u pogledu azilanata i izbeglica u Bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji, avgust 2015, dostupno na adresi: <http://www.refworld.org/docid/55c9c70e4.html> [pristupljeno 20. novembra 2017. godine].

38 Isti izvor.

AZILNI POSTUPAK

Prvostepeni postupak

U skladu sa Zakonom o strancima, strancu koji iskazuje nameru da zatraži azil ne sme se uskratiti ulazak u zemlju. U skladu sa izmenama Zakona o azilu i privremenoj zaštiti iz juna 2015. godine, azilanti mogu da prijave nameru da podnesu zahtev za azil na graničnim prelazima, u kom slučaju se azilantu izdaje putna isprava koja važi 72 sata, u svrhu odlaska u policijsku stanicu radi formalnog podnošenja zahteva za azil. Ako se već nalazi u zemlji, tražilac azila mora da podnese svoj zahtev za azil u najbližoj policijskoj stanici. Nakon prve registracije, policija je u obavezi da tražioca azila uputi u Odeljenje za azil.³⁹

Kada lice namerava da zatraži azil u BJR Makedoniji, mora se prijaviti prilikom ulaska na teritoriju zemlje na graničnom prelazu (uključujući i aerodrome) ili u najbližoj policijskoj stanici. Nakon iskazivanja svoje volje da zatraži azil, lice će u pratnji policije biti sprovedeno u Odeljenje za azil (OzA) ili u Centar za prihvatanje azilanata. Kad lice koje već boravi u zemlji namerava da podnese zahtev za azil, to može učiniti u Odeljenju za azil (OzA) u MUP. U slučajevima spajanja porodice, zahtev za azil može se podneti diplomatsko-konzularnom predstavništvu NJR Makedonije.

Nakon što se zahtev za azil registruje, nadležni službenik Odeljenja za azil zakazuje razgovor (za određivanje statusa izbeglice) sa azilantom preko njegovog zakonskog zastupnika. Razgovor se odvija u izdvojenoj kancelariji Odeljenja za azil koja se nalazi u Prihvatnom centru za tražioce azila, u uslovima koji garantuju poštovanje odgovarajuće poverljivosti informacija. Prisutna lica su: tražilac azila, njegov zakonski zastupnik, službeno lice i prevodilac za jezik na kojem tražilac azila može da komunicira i za koji se razumno može očekivati da ga razume. Članovi porodice tražioca azila nisu prisutni na ovom razgovoru, osim ukoliko službenik nije mišljenja da bi to bilo od značaja za pravilno razmatranje zahteva za azil podnosioca sa kojim se obavlja razgovor.⁴⁰

Nakon što dobije negativnu odluku od strane OzA, podnosilac zahteva ima pravo na pravni lek i pred Upravnim sudom može pokrenuti upravni spor.

Ako je presuda Upravnog suda negativna, i pritom tražilac azila nije zadovoljan takvom odlukom, on ima pravo na žalbu Visokom upravnom sudu. Visoki upravni sud je novoosnovani sud, koji je zvanično počeo da radi 30. juna 2011. godine, u skladu sa Zakonom o upravnim sporovima. Pravni lek trećeg stepena bio je ranije pod nadležnošću Vrhovnog suda.

Rights and obligations of asylum seekers

Prema ZAPZ, do donošenja konačne odluke u postupku priznavanja prava na azil, tražioci azila imaju pravo na:

- » prebivalište;
- » besplatnu pravnu pomoć;
- » smeštaj i negu u Prihvatilištu ili drugom mestu smeštaja koje određuje Ministarstvo rada i socijalne politike, ako izraze potrebu u vezi sa tim;
- » osnovne zdravstvene usluge u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju;
- » socijalno osiguranje u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju;
- » pravo na obrazovanje u skladu sa propisima o osnovnom i srednjem obrazovanju;
- » pravo na rad samo u okviru Prihvatnog centra ili drugog mesta smeštaja koje određuje Ministarstvo rada i socijalne politike, kao i pravo na slobodan pristup tržištu rada za tražioce azila o čijem zahtevu za priznavanje prava na azil nije odlučeno u roku od jedne godine, nakon isteka jedne godine;
- » komunikaciju sa Visokim komesarijatom za izbeglice, kao i sa nevladinim humanitarnim organizacijama u cilju pružanja pravne pomoći u postupku priznavanja prava na azil..

Osim toga, ZAPZ predviđa da su azilanti dužni da:

- » borave u Prihvatnom centru ili drugom mestu smeštaja koje određuje Ministarstvo rada i socijalne politike i da ne napuštaju mesto boravka koje odredi nadležni organ bez prethodnog obaveštavanja ili bez odobrenja za napuštanje mesta, ako se to zahteva;

³⁹ Isti izvor.

⁴⁰ Beogradski centar za ljudska prava, „Perspektiva NVO u vezi sa stanjem u oblasti azila u regionu jugoistočne Evrope“, Dosije studio, Beograd, 2014.

- » saraduju sa organima za azil, a posebno u cilju davanja ličnih podataka, predavanja lične karte i drugih dokumenata koja poseduju, omogućavanja fotografisanja i daktiloskopije, ličnog pretraživanja, kao i pretraživanja prtljaga i vozila kojim su stigli u Republiku Makedoniju, kao i davanja podataka o svojoj imovini i prihodima;
- » podvrgnu se lekarskim pregledima, lečenju i eventualno izostavljenoj vakcinaciji na zahtev organa nadležnih za poslove iz oblasti zdravstvene zaštite, u slučaju ugrožavanja javnog zdravlja; i
- » da poštuju kućni red Centra za prihvata ili drugog mesta smeštaja koje određuje Ministarstvo rada i socijalne politike, kao i da se ne ponašaju nasilno.

Uslovi prijema

Svim azilantima obezbeđen je smeštaj i osnovna podrška koju pruža Ministarstvo rada i socijalne politike (MRSP) kako bi zadovoljili svoje osnovne potrebe tokom boravka u Prihvatnom centru za tražioce azila dok čekaju konačnu odluku u postupku koji se vodi u njihovom slučaju.

Postoji samo jedan Prihvatni centar za tražioce azila u zemlji i on se nalazi u Vizbegovu, na oko 3 km udaljenosti od centra Skoplja. Centar ima smeštajni kapacitet za 150 ljudi. On nudi odvojene smeštajne jedinice za muškarce ili žene koji traže azil i za porodice. Osim toga, pristup uslugama dostupan je samo preko Prihvatnog centra za tražioce azila. Međutim, lica mogu boraviti i izvan Centra, o sopstvenom trošku. Takođe, azilanti imaju pravo da rade u Prihvatnom centru za tražioce azila, kao i pravo na slobodan pristup tržištu rada nakon isteka jedne godine od dana podnošenja zahteva za azil.

U 2016. godini, otvoren je i novi objekat za smeštaj predviđen za ranjive kategorije tražilaca azila. Nalazi se u Skoplju i ima smeštajni kapacitet za 10-15 osoba.



Prof. dr. Nevena Vučković Šahović

POSTUPANJE PREMA DECI BEZ PRATNJE IZVAN DRŽAVE NJIHOVOG POREKLA

DECA BEZ PRATNJE I OSNOVNE OBAVEZE DRŽAVE

Prema podacima Kancelarije Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR), oko polovine svetskih izbeglica predstavljaju deca. Za ovu decu nesrazmerno postoje veliki izgledi da budu žrtve, između ostalog, seksualne eksploatacije i zlostavljanja, vojne regrutacije, dečjeg rada i pritvora. Ona žive izložena riziku, bez zemlje, posla i porodične podrške. Štaviše, njima je često uskraćen pristup hrani, smeštaju, stanovanju, zdravstvenim uslugama i obrazovanju. Upravo iz tih razloga sve većem broju izbegličke dece potrebni su posebna zaštita i pomoć, zbog čega su i zaštićena članom 22. Konvencije o pravima deteta (CRC).^{41 (1)} Nakon usvajanja ove Konvencije i pod njenim uticajem, a sa ciljem da formuliše znatno napredniji dokument i podstakne strategiju za zaštitu izbegličke dece, UNHCR je usvojio brojne političke dokumente i strategije.

Interno raseljena deca i deca migranti nisu u formalnom smislu imenovana u članu 22. CRC, ali se njihova prava priznaju u Opštem komentaru Komiteta za prava deteta broj 6: Postupanje prema deci bez pratnje ili deci odvojenoj od roditelja izvan države njihovog porekla. U ovom Opštem komentaru nanovo je potvrđeno da **sva prava iz Konvencije moraju biti uzeta u obzir za svu decu**, što znači da deca migranti, deca u pratnji ili odvojena od svojih roditelja, uživaju sva prava koja su zagarantovana Konvencijom.

Postoje neka posebna prava koja su zagarantovana u članu 22. i članu 10⁽¹⁾, na primer, pravo na spajanje dece sa njihovom porodicom i pravo da se njihovi zahtevi rešavaju na pozitivan, human i ekspeditivan način, a koja se direktno tiču dece migranata. Štaviše, postoji veći broj materijalnih prava na koja se redovno poziva u slučajevima dece migranata, a posebno u članovima 19⁽¹⁾, 24⁽¹⁾, 28⁽¹⁾, 31⁽¹⁾, 32⁽¹⁾, 34⁽¹⁾ i 36⁽¹⁾. Opšta načela Konvencije moraju se uvek uzeti u obzir za svu decu koja se nalaze u pokretu.

Prema detetu bez pratnje izvan države njegovog porekla mora se postupati bez obzira na njegov izbeglički, migrantski ili drugi status i moraju se poštovati sva prava deteta, u skladu sa obavezama koje su preuzete ratifikacijom Konvencijom o pravima deteta.

Konvencija o pravima deteta:

- **obavezuje države**
- **neposredno se primenjuje**
- **poseduje širok opseg prava**
- **usvaja filozofiju holističkog pristupa dečjim pravima**
- **predstavlja najbolje sredstvo za zastupanje stavova i obavezno štivo za sve aktiviste na terenu**

MEĐUNARODNI STANDARDI KOJE MOŽEMO KORISTITI KAO POMOĆNO SREDSTVO

Bilo da je reč o konvencijama ili dokumentima, međunarodni standardi kao što su deklaracije OUN, Opšti komentari tela iz međunarodnih sporazuma i standardi usvojeni pod pokroviteljstvom evropskih organizacija, obuhvatajući sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, obavezno su štivo za bilo kojeg aktivistu ili organizaciju koja se bavi decom bez pratnje. Umesto svakog detaljnijeg opisivanja svakog od ovih dokumenata, preporuka je da se oni pažljivo pročitaju i da se na njih direktno poziva.

41 Objašnjenja fusnoti označenih rimskim brojevima se nalaze na stranama 49-52.

Kada u svom radu naiđete na slučajeve dece bez pratnje, molimo da koristite sledeća dokumenta (ali se nipošto nemojte ograničavati na njih).

Univerzalni dokumenti

- » Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine.
- » Međunarodno humanitarno pravo (Ženevske konvencije iz 1949. godine i 2 Dodatna protokola iz 1977. godine).
- » Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. godine.
- » Protokol o statusu izbeglica iz 1967. godine.
- » Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine.
- » Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine.
- » Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1980. godine.
- » Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. godine
- » Konvencija o pravima deteta iz 1989. godine.
- » Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji iz 2000. godine.
- » Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima iz 2000. godine.
- » Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica iz 1990. godine.
- » Konvencija o zabrani i hitnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dečjeg rada (br. 182) i Preporuke Međunarodne organizacije rada br. 190.
- » Haška konvencija o jurisdikciji, primenljivoj pravu, priznavanju, izvršenju i saradnji u vezi sa roditeljskom odgovornošću i merama zaštite dece.
- » Generalna skupština UN, Njujorška deklaracija o izbeglicama i migrantima: rezolucija/usvojena od strane Generalne skupštine, 3. oktobra 2016. godine, A/RES/71/1.
- » Komitet za prava deteta, Opšti komentari:
 - Opšti komentar br. 6: Lečenje dece bez pratnje i odvojene dece van njihove države porekla, 1. septembar 2005. godine, CRC/GC/2006/6.
 - Opšti komentar br. 12: Pravo deteta da bude saslušano, 20. jul 2009. godine, CRC/C/GC/12.
 - Opšti komentar br. 13 (1999):
 - Opšti komentar br. 14: Pravo deteta da njegovi/njeni interesi budu od najvećeg značaja, 29. maja 2013. godine, CRC/C/GC/14.
 - Opšti komentar br. 15: Pravo deteta da uživa najviši ostvarivi standard zdravstvene zaštite, 17. aprila 2013. godine, CRC/C/GC/15.
 - Opšti komentar br. 20 (2016): Zaštita i unapređenje prava dece u adolescenciji, 6. decembra 2016. godine, CRC/C/GC/20.
- » Istambulski protokol – Priručnik o delotvornoj istrazi i dokumentovanju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, Kancelarija Visokog komesarijata UN za ljudska prava, Ženeva, iz 2004. godine
- » Smernice za zaštitu i brigu UNHCR, iz 1994. godine.
- » Međuagencijske smernice o deci bez pratnje i razdvojenoj deci, iz 2004. godine.
- » Smernice o politikama i procedurama u postupanju sa decom bez pratnje koja traže azil, Visoki komesarijat UN za izbeglice (UNHCR), iz 1997. godine.
- » Smernice za alternativno staranje o deci: usvojene rezolucijom Generalne skupštine UN 2010, A/RES/64/142.
- » Smernice UNHCR za utvrđivanje najboljeg interesa deteta, iz 2008. godine.

Savet Evrope:

- » Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.
- » Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.
- » Konvencija o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnih zloupotreba.
- » Revidirana Evropska socijalna povelja.

DEFINICIJE

Uvek je važno imati na umu tačnu definiciju dece bez pratnje ili razdvojenog deteta, budući da nam svaka reč definicije omogućava da se pozovemo na međunarodno pravo i standarde. U ovom slučaju, opšteprihvaćene definicije jesu:

„Dete bez pratnje“ (ili maloletnik bez pratnje) je, kao što je definisano u članu 1. Konvencije, dete odvojeno od oba roditelja i drugih srodnika i za brigu o kome nijedno lice ne snosi primarnu odgovornost, bilo po zakonu ili po običajima.

(Komitet za prava deteta, Opšti komentar br. 6, st. 7)

„Razdvojena deca“ su, kao što je definisano u članu 1. Konvencije, deca odvojena od oba roditelja ili od svojih prethodnih pravnih staratelja ili staratelja po običaju, ali ne nužno i odvojena od svojih rođaka. Stoga ova deca mogu biti i deca koja imaju pratnju od strane drugog odraslog člana familije.

(Komitet za prava deteta, Opšti komentar br. 6, st. 8)

POSTUPANJE

Prilikom razmatranja prava dece izbeglica, uvek se preporučuje upućivanje na Opšta načela Konvencije. Načelo nediskriminacije,^(x) uključujući sve njegove aspekte, zabranjuje svaki oblik diskriminacije na osnovu statusa deteta. Načelo najboljeg interesa deteta^(xi) zahteva jasnu i sveobuhvatnu procenu sve dece bez pratnje kako bi se pronašlo najbolje rešenje za svako konkretno dete. Pravo na život, opstanak i razvoj^(xii) obuhvata zaštitu od nasilja i eksploatacije. Ovaj član je naročito važan, budući da su deca bez pratnje podložna različitim rizicima koji mogu uticati na njihov život, opstanak i razvoj, kao što je učešće u kriminalnim aktivnostima i rizik od trgovine ljudima. Od presudnog je značaja da deca bez pratnje dobiju sve neophodne informacije koje su u vezi sa njihovim statusom i da u tom smislu u odlukama koje su od uticaja na njihov život budu uzeti u obzir i njihovi stavovi.^(xiii)

Svi pojedinci, uključujući i decu, kojima je odobren status, zaštićeni su načelom *non-refoulement* (zabrana proterivanja ili vraćanja) međunarodnog prava koje strogo zabranjuje prisilno vraćanje bilo kojeg pojedinca u državu njenog/njegovog porekla ili tranzit u kome se on/ona može suočiti sa progonom ili njihov transfer u drugu državu iz koje bi prisilnim putem mogao da se realizuje takav povratak.⁴²

Osnovna načela:

- **zakonske obaveze,**
- **zabrana diskriminacije,**
- **najbolji interes deteta kao osnova za određivanje kratkoročnih i dugoročnih rešenja,**
- **pravo na život, opstanak i razvoj,**
- **načelo non-refoulement (zabrana proterivanja ili vraćanja),**
- **poverljivost informacija.**

42 Videti takođe Opšti komentar br. 6, stavovi 27, 74.

Opšte i konkretne potrebe za zaštitom

Prema međunarodnom pravu i međunarodnom pravu o ljudskim pravima, deca migranti, a posebno ona bez pratnje članova porodice imaju pravo na odgovarajuću zaštitu. Prema Konvenciji o pravima deteta, države članice su u obavezi da uspostave funkcionalni sistem i, naročito, da usvoje zakone koji rešavaju pitanje postupanja prema deci bez pratnje.⁴³

Države članice ne samo da moraju da uvažavaju primenu međunarodnog prava i standarda u slučajevima koji se bave decom bez pratnje, već moraju da imaju u vidu da „im je omogućeno ostvarivanje svih ljudskih prava namenjenih deci na teritoriji ili pod jurisdikcijom države ugovornice, uključujući prava koja zahtevaju zakonski zagantovani boravak na teritoriji“.⁴⁴

Prema mišljenju Komiteta za prava deteta, razgovori za utvrđivanje statusa i saslušanja moraju se sprovesti na način koji je prijateljski nastrojen prema detetu i omogućiti mu pristup žalbenom postupku.⁴⁵ Deci treba postaviti staratelja ili savetnika, kao i advokate i prevodioce tamo gde je to potrebno, kako bi se osiguralo da sve odluke budu u najboljem interesu deteta.

Ukoliko drugačije nije izričito navedeno, uživanje prava predviđenih Konvencijom na raspolaganju je svoj deci. Međutim, budući da ona imaju brojne i ponekad složene potrebe, deca bez pratnje uživaju posebne mere zaštite i pomoć. Pojedini članovi se moraju tumačiti u sprezi sa članom 22. Konvencije o pravima deteta: članovi 7^(XIV) i 8^(XV): pravo na državljanstvo i porodične veze, član 9^(XVI): odvajanje od roditelja samo kad je to neophodno u najboljem interesu deteta, član 10^(XVII): pravo na spajanje porodice i rešavanje zahteva na pozitivan, human i ekspeditivan način, član 20^(XVIII): deca lišena porodične sredine, članovi 3 i 5^(XIX): trgovina decom, član 37^(XX): lišavanje slobode kao poslednje moguće mere i član 39^(XXI): fizički i psihički oporavak i socijalna reintegracija deteta nakon iskustava oružanih sukoba, mučenja i drugih oblika zloupotrebe.

Posebna zaštita prava dece bez pratnje dodatno se tumači u Smernicama za alternativno staranje o deci, dokumentu koji je usvojen Rezolucijom Generalne skupštine UN.

Opšte i posebne potrebe za zaštitom i obaveze država

- početna procena i mere,
- imenovanje staratelja ili savetnika i pravnog zastupnika,
- preduzimanje radnji u pogledu nege i smeštaja,
- pun pristup obrazovanju,
- pravo na odgovarajući životni standard,
- pravo da uživaju najviši nivo zdravstvene i medicinske zaštite i na rehabilitaciju,
- sprečavanje trgovine ljudima i seksualnih i drugih oblika eksploatacije, zlostavljanja i nasilja,
- sprečavanje vojne regrutacije i zaštita od posledica ratnih dejstava,
- sprečavanje lišavanja slobode i pravilno postupanje u takvim slučajevima.

Pristup azilnom postupku, pravna zaštita i prava u azilu

Deca bez pratnje imaju pravo na pristup azilnom postupku, a države članice će se postarati da takvi postupci budu prilagođeni deci, sprovodeći u njima sve proceduralne mere i potrebna sredstva pravne zaštite.

Pristup azilnom postupku, pravna zaštita i prava u azilu:

- pristup azilnom postupku, bez obzira na starosnu dob,
- proceduralne mere zaštite i podrške,
- procena potreba zaštite koja je prilagođena deci uz uvažavanje mogućnosti zloupotrebe dece,
- uživanje svih međunarodnih ljudskih prava i prava izbeglica od strane dece kojima je dodeljen status izbeglica,
- deca treba da uživaju dopunske oblike zaštite.

43 Opšti komentar br. 6, stav 64.

44 Opšti komentar br. 6, stav 76.

45 Videti takođe Opšti komentar br. 6.

Spajanje porodice, povratak i drugi oblici trajnih rešenja

Imajući u vidu činjenicu da je porodica osnovna ćelija društva i prirodni ambijent za razvoj, dobrobit i zaštitu dece, svi naponi bi, pre svega, trebalo da budu usmereni u tom pravcu da se detetu omogući da ostane u okviru svoje porodice ili da se vrati pod staranje roditelja ili bliskih članova porodice. U slučaju kad porodica deteta nije u stanju da brine o njemu, uloga države se ostvaruje u nadziranju sigurnosti, dobrobiti i razvoja svakog deteta koje je bez pratnje roditelja. Takav postupak brige i odlučivanja uvek treba da bude zasnovan na proceni u svakom pojedinačnom slučaju, a shodno gorenavedenim Opštim načelima. Sprečavanje razdvajanja porodice obaveza je svake države, baš kao i podsticanje reintegracije porodice. Potraga za porodicom jedan je od prioriteta na svakoj listi obaveza koje država ima prema detetu bez pratnje.

Dok radi na reintegraciji porodice ili alternativnim merama za obezbeđenje porodičnog ambijenta za dete, država mora da pruži alternativno staranje imajući u vidu trajnost rešenja, bez obzira na činjenicu da li će takvo staranje potrajati kraći, duži ili neodređeni vremenski period..

Spajanje porodice, povratak i drugi oblici trajnih rešenja:

- *spajanje porodice,*
- *povratak u državu porekla,*
- *integracija u lokalnu sredinu (obrazovanje, zdravlje, kulturni život, rekreacija i drugo),*
- *međudržavno usvajanje,*
- *preseljenje u treću državu.*

Obuka, podaci i statistički podaci i međunarodna saradnja

Nijedna od mera koje države moraju da preduzmu u cilju ostvarivanja prava dece bez pratnje nije moguća bez uvida u pravo stanje u datoj državi i regionu. Stoga, države moraju da uspostave sistem za prikupljanje podataka, analizu i istraživanje koji je primeren deci. Osim toga, važno je da sva zainteresovana lica u državi u kojoj su deca bez pratnje zatečena (država, nevladine organizacije, nacionalne institucije za ljudska prava i drugi) budu upoznata i obučena u pogledu standarda na koje deca imaju pravo; upoznata sa političkim i kulturnim specifičnostima država iz kojih ta deca dolaze, kao i sa rizicima i mogućim nasiljem kojem su deca izložena. Kako bi ispunile ciljeve pravilnog reagovanja na postupanje prema deci bez pratnje izvan države njihovog porekla, države moraju da deluju odgovorno, bez odlaganja, starajući se o tome da deca budu sigurna, rehabilitovana i integrisana u svoja društva, čak i ako će to biti slučaj samo u kraćem vremenskom periodu.

Međunarodna saradnja jedan je od preduslova za pravilno postupanje prema deci bez pratnje. Harmonizovane procedure, način reagovanja, sledljivost (tracing) i sve druge neophodne aktivnosti sasvim su ostvarive u okviru saradnje među državama i drugim zainteresovanim licima.

Podaci o obuci i statistički podaci:

- *obučavanje zaposlenih koji se bave decom bez pratnje i decom razdvojenom od porodica.*
- *podaci i statistički podaci o deci bez pratnje i razdvojenoj deci,*
- *međunarodna saradnja koja je dobro isplanirana, utemeljena na iskustvu i efikasna.*

(NAPOMENE)

(I) Član 22

1. Države članice preduzimaju odgovarajuće mere kako bi detetu koje traži status izbeglice ili koje se smatra izbeglicom, u skladu sa odgovarajućim međunarodnim ili nacionalnim zakonom i procedurama, bez obzira na to da li je dete u pratnji svojih roditelja ili nekog drugog lica ili ne, omogućile da dobije odgovarajuću zaštitu i humanitarnu pomoć u ostvarivanju prava utvrđenih ovom konvencijom i drugim međunarodnim instrumentima o pravima čoveka ili humanitarnom pravu, čije su članice pomenute države.
2. U tom cilju, države članice, ako smatraju za shodno, učestvuju u svim naporima Ujedinjenih nacija i drugih nadležnih međuvladinih ili nevladinih organizacija koje saraduju sa Ujedinjenim nacijama, u cilju zaštite i pružanja pomoći takvom detetu i nalaženja roditelja ili drugih članova porodice deteta izbeglice radi pribavljanja informacija neophodnih za spajanje sa njegovom porodicom. U slučajevima kada se ne mogu pronaći roditelji niti ostali članovi porodice, detetu se pruža jednaka zaštita kao i svoj drugoj deci koja su stalno ili privremeno lišena porodičnog kruga iz bilo kog razloga, kako je to utvrđeno ovom konvencijom.

(II) Član 10

1. U skladu sa obavezom država članica, shodno članu 9. tačka 1, zahteve deteta ili njegovih roditelja da uđe u državu članicu ili je napusti radi spajanja porodice, države članice rešavaju na pozitivan, human i ekspeditivan način. Države članice, takođe, obezbeđuju da podnošenje takvog zahteva ne povlači nikakve štetne posledice za podnosioc zahteva i članove njihove porodice.
2. Dete čiji roditelji žive u različitim državama ima pravo da održava lične veze i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi, osim pod izuzetnim okolnostima. U tom cilju i u skladu sa obavezom država članica, shodno članu 9. tačka 1, države članice poštuju pravo deteta i njegovih roditelja da napuste svaku zemlju, uključujući i sopstvenu, kao i da uđu u svoju zemlju. Pravo na napuštanje svake zemlje podleže samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su potrebna radi zaštite nacionalne bezbednosti, javnog reda (ordre public), javnog zdravlja i morala ili prava i sloboda drugih i koja su u skladu sa ostalim pravima priznatim u ovoj konvenciji.

(III) Član 19

1. Države članice preduzimaju sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere radi zaštite deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je poverena briga o detetu.
2. Takve zaštitne mere treba da obuhvate, po potrebi, efikasne postupke za ustanovljavanje socijalnih programa za obezbeđenje podrške neophodne detetu i onima kojima je poverena briga o detetu, kao i ostale oblike sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva ovde navedenog zlostavljanja deteta i, po potrebi, obraćanja sudu.

(IV) Član 24

1. Države članice priznaju pravo deteta na najviši nivo zdravstvene i medicinske zaštite i na rehabilitaciju. Države članice će nastojati da nijednom detetu ne bude uskraćeno pravo na takvu zdravstvenu zaštitu.
2. Države članice će se zalagati za potpuno ostvarivanje ovog prava i, posebno, preduzimati odgovarajuće mere za
 - (a) smanjenje smrtnosti odojčadi i dece;
 - (b) obezbeđenje neophodne medicinske pomoći i zdravstvene zaštite svoj deci, sa naglaskom na razvoju primarne zdravstvene zaštite;
 - (c) suzbijanje bolesti i pothranjenosti, uključujući u okviru primarne zdravstvene zaštite, između ostalog, primenu lako dostupne tehnologije i obezbeđujući adekvatne hranjive namirnice i čistu vodu za piće, uzimajući u obzir opasnosti i rizik zagađenja životne sredine;
 - (d) obezbeđenje odgovarajuće zaštite majke pre i posle rođenja deteta;
 - (e) omogućavanje svim segmentima društva, posebno roditeljima i deci, da budu informisani i da im se pruži podrška u korišćenju osnovnih znanja o zdravlju, ishrani deteta, prednostima dojenja, higijeni i higijenskim uslovima životne sredine, kao i sprečavanju nesreća;
 - (f) razvoj preventivne zdravstvene zaštite, savete roditeljima i obrazovanje i pružanje usluga u vezi s planiranjem porodice.
3. Države članice preduzimaju sve efikasne i odgovarajuće mere za ukidanje tradicionalne prakse koja šteti zdravlju dece.
4. Države članice preuzimaju na sebe obavezu da unapređuju i podstiču međunarodnu saradnju u cilju postepenog postizanja potpune realizacije prava iz ovog člana. U tom pogledu, posebno će se uzeti u obzir potrebe zemalja u razvoju

(V) Član 28

1. Države članice priznaju pravo deteta na obrazovanje i, radi postepenog ostvarenja tog prava na osnovu jednakih mogućnosti, posebno:
 - (a) proglašavaju osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve;
 - (b) podstiču razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje je dostupno svoj deci i preduzimaju odgovarajuće mere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći u slučaju potrebe;
 - (c) svima omogućavaju sticanje visokog obrazovanja na osnovu sposobnosti, koristeći prikladna sredstva;
 - (d) svoj deci stavljaju na raspolaganje obrazovne i stručne informacije i usluge profesionalne orijentacije;
 - (e) preduzimaju mere za podsticanje redovnog pohađanja škole i smanjenje ispisivanja iz škole.
2. Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere kako bi se disciplina u školama mogla sprovesti na način koji je u skladu sa ljudskim dostojanstvom deteta i ovom konvencijom.
3. Države članice unapređuju i podstiču međunarodnu saradnju o pitanjima koja se odnose na obrazovanje, posebno radi doprinosa eliminaciji neznanja i nepismenosti u svetu i olakšanja pristupa nauci, tehničkom znanju i savremenim metodama nastave. U tom pogledu, posebna pažnja se poklanja potrebama zemalja u razvoju.

(VI) Član 31

1. Države članice priznaju pravo deteta na odmor i slobodno vreme, na igru i rekreaciju koja odgovara uzrastu deteta i slobodno učešće u kulturnom životu i umetnosti.
2. Države članice poštuju i unapređuju pravo deteta na puno učešće u kulturnom i umetničkom životu i podstiču pružanje odgovarajućih i jednakih mogućnosti za kulturne, umetničke, rekreativne i slobodne aktivnosti.

(VII) Član 32

1. Države članice priznaju pravo deteta na zaštitu od ekonomske eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje deteta ili štetiti zdravlju deteta, odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.
2. Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere za primenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države članice posebno:
 - (a) određuju minimalnu starost za zapošljavanje;
 - (b) obezbeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada;
 - (c) određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurala efikasna primena odredaba ovog člana.

(VIII) Član 34

Države članice obavezuju se da zaštite dete od svih oblika seksualnog izrabljivanja i seksualne zloupotrebe. U tom cilju, države članice posebno preduzimaju sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje:

- (a) navođenja ili prisiljavanja deteta da učestvuje u nezakonitim seksualnim aktivnostima;
- (b) eksploatatorskog korišćenja dece u prostituciji ili drugim nezakonitim seksualnim radnjama;
- (c) eksploatatorskog korišćenja dece u pornografskim predstavama i časopisima.

(IX) Član 36

Države članice štite dete od svih drugih oblika eksploatacije štetne za dete.

(X) Član 2

1. Države članice ove konvencije poštuju i obezbeđuju prava sadržana u Konvenciji svakom detetu pod svojom jurisdikcijom, bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo ubeđenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovno stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta ili njegovog roditelja ili zakonitog staratelja.
2. Države članice preduzimaju sve potrebne mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije ili kazne zasnovane na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju ili ubeđenju roditelja, zakonitih staratelja ili članova porodice deteta.

(XI) Član 3

1. U svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira na to da li ih sprovede javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od primarnog značaja.
2. Države članice se obavezuju da detetu obezbede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dete i preduzimaju u tom cilju sve potrebne zakonodavne i administrativne mere.
3. Države članice se staraju da institucije, službe i ustanove koje su odgovorne za brigu ili zaštitu dece budu u skladu sa standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti sigurnosti i zdravlja, po broju i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora.

(XII) Član 6

1. Države članice priznaju da svako dete samim rođenjem ima pravo na život.
2. Države članice obezbeđuju u najvećoj mogućoj meri opstanak i razvoj deteta.

(XIII) Član 12

1. Države članice obezbeđuju detetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču deteta, s tim što se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta.
2. U tu svrhu, detetu se posebno daje prilika da bude saslušano u svim sudskim i administrativnim postupcima koji se odnose na njega, bilo neposredno ili preko zastupnika ili odgovarajućeg organa, na način koji je u skladu sa proceduralnim pravilima nacionalnog zakona

(XIV) Član 7

1. Dete se prijavljuje odmah nakon rođenja i od rođenja ima pravo na ime, pravo na staranje, državljanstvo i, ako je to moguće, pravo da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje.
2. Države članice obezbeđuju ostvarivanje ovih prava u skladu s nacionalnim zakonom i svojim obavezama u skladu s odgovarajućim međunarodnim instrumentima iz ove oblasti, posebno u slučajevima u kojima bi dete inače bilo apatrid.

(XV) Član 8

1. Države članice se obavezuju da poštuju pravo deteta na očuvanje svog identiteta, uključujući državljanstvo, ime i porodične veze, kako je to priznato zakonom, bez nezakonitog mešanja.
2. U slučajevima kada je dete nelegalno lišeno nekih ili svih elemenata svog identiteta, države članice pružaju odgovarajuću pomoć i zaštitu kako bi mu što brže bio vraćen identitet.

(XVI) Član 9

1. Države članice obezbeđuju da nijedno dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležni organi na osnovu sudskog uvida odluče, u skladu s odgovarajućim zakonom i procedurama, da je takvo razdvajanje neophodno i u najboljem interesu deteta. Takva odluka može biti neophodna u određenom slučaju, kao na primer, ako roditelji zlostavljaju ili zanemaruju dete ili ako žive odvojeno pa se mora doneti odluka o mestu stanovanja deteta.
2. U svakom postupku, u skladu sa tačkom 1, sve zainteresovane strane dobiće priliku da učestvuju u postupku i da iznesu svoje mišljenje.
3. Države članice poštuju pravo deteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima deteta.
4. U slučajevima kada je razdvajanje posledica mera koju je preduzela država članica, kao što su pritvor, zatvor, izgnanstvo, deportacija ili smrt (uključujući smrt koja iz bilo kog razloga nastupi dok je osoba pod nadzorom države) jednog ili oba roditelja deteta, država članica će, na zahtev, roditeljima, detetu ili, ako je takav slučaj, drugom članu porodice, obezbediti osnovne informacije o mestu boravka odsutnog člana/članova porodice ako davanje takve informacije ne ide na štetu dobrobiti deteta. Države članice se nadalje staraju da podnošenje takvog zahteva samo po sebi ne povlači nikakve štetne posledice za zainteresovano lice/lica.

(XVII) **Član 10**

1. U skladu sa obavezom država članica, shodno članu 9. tačka 1, zahteve deteta ili njegovih roditelja da uđe u državu članicu ili je napusti radi spajanja porodice države članice rešavaju na pozitivan, human i ekspeditivan način. Države članice, takođe, obezbeđuju da podnošenje takvog zahteva ne povlači nikakve štetne posledice za podnosioc zahteva i članove njihove porodice.
2. Dete čiji roditelji žive u različitim državama ima pravo da održava lične veze i neposredne kontakte sa oba roditelja na stalnoj osnovi, osim pod izuzetnim okolnostima. U tom cilju i u skladu sa obavezom država članica, shodno članu 9. tačka 1, države članice poštuju pravo deteta i njegovih roditelja da napuste svaku zemlju, uključujući i sopstvenu, kao i da uđu u svoju zemlju. Pravo na napuštanje svake zemlje podleže samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su potrebna radi zaštite nacionalne bezbednosti, javnog reda (ordre public), javnog zdravlja i morala ili prava i sloboda drugih i koja su u skladu sa ostalim pravima priznatim u ovoj konvenciji.

(XVIII) **Član 20**

1. Dete koje je privremeno ili trajno lišeno porodične sredine ili kojem, u njegovom najboljem interesu, nije dozvoljeno da ostane u tom krugu ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.
2. Države članice, u skladu sa svojim nacionalnim zakonima, obezbeđuju alternativno staranje za takvo dete.
3. Takvo staranje treba da obuhvata, između ostalog, smeštaj u drugu porodicu, kafalah prema islamskom pravu, usvojenje ili, ako je neophodno, smeštaj u odgovarajuće ustanove za brigu o deci. Pri razmatranju rešenja, treba obratiti dužnu pažnju i na činjenicu da je poželjan kontinuitet u podizanju deteta, kao i na etničko, versko, kulturno i jezičko poreklo deteta.

(XIX) **Član 5**

Države članice poštuju odgovornosti, prava i dužnosti roditelja ili, ako je takav slučaj, članova šire porodice ili zajednice, kako je predviđeno lokalnim običajima, zakonskih staratelja ili drugih lica zakonski odgovornih za dete, da na način koji je u skladu sa razvojem sposobnosti deteta obezbede, upute i usmeravaju dete u ostvarivanju njegovih prava koja su priznata u ovoj konvenciji.

(XX) **Član 37**

Države članice obezbeđuju da:

- (a) nijedno dete ne bude izloženo mučenju ili drugim okrutnim, neljudskim ili ponižavajućim postupcima ili kazni. Smrtna kazna i doživotna robija bez mogućnosti puštanja na slobodu ne može se izreći za krivična dela koja su učinila lica mlađa od osamnaest godina;
- (b) nijedno dete ne može biti lišeno slobode nezakonito ili samovoljno. Hapšenje, pritvor ili zatvor za dete mora biti u skladu sa zakonom i koristiti se samo kao poslednja moguća mera i za najkraće moguće vreme;
- (c) sa detetom lišenim slobode postupa se tako što se poštuje dostojanstvo ljudske ličnosti, kao i na način kojim se uzimaju u obzir potrebe lica njegovih godina. Svako dete lišeno slobode odvaja se od odraslih, osim ako se ne smatra da je to u najboljem interesu deteta, i ima pravo da održava kontakt sa svojom porodicom preko pisama i poseta, osim u izuzetnim slučajevima;
- (d) svako dete lišeno slobode ima pravo na hitnu pravnu i drugu odgovarajuću pomoć, pravo da pred sudom ili drugim nadležnim, nezavisnim i nepristrasnim organom postavi pitanje zakonitosti lišavanja slobode, kao i pravo na hitnu odluku o tom pitanju.

(XXI) **Član 39**

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere za bolji fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju deteta koje je žrtva nekog oblika zanemarivanja, eksploatacije, zloupotrebe, mučenja ili nekog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ili oružanih sukoba. Takav oporavak i reintegracija odvijaju se u sredini koja podstiče zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo deteta.

Bojana Balević

Stručnjak za seksualno i rodno zasnovano nasilje

PREVENCIJA I ZAŠTITA OD SEKSUALNOG I RODNO ZASNOVANOG NASILJA TOKOM MIGRACIJA

DEFINICIJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Rodno zasnovano nasilje (RZN) predstavlja opasnost koja ugrožava život, koja je od značaja sa stanovišta zdravlja, zaštite i ljudskih prava i koja može imati razarajući uticaj posebno na žene i decu, kao i na porodice i društvene zajednice.

Rodno zasnovano nasilje je nasilje zasnovano na *rodnim odnosima, ulogama, normama, očekivanjima, ograničenjima* i dr. Ono podrazumeva zloupotrebu moći i uključuje svojevrsnu *silu*, obuhvatajući *pretnju i prinudu*, i dovodi do štete. RZN se odlikuje nedostatkom *informisanog pristanka* i njime se krši čitav *niz univerzalnih ljudskih prava* koja su zaštićena međunarodnim instrumentima i konvencijama.

Širom sveta, RZN se više odražava na žene i devojčice nego na muškarce i dečake. Termin – rodno zasnovano nasilje često se koristi alternativno sa izrazom – nasilje nad ženama. Termin – rodno zasnovano nasilje naglašava rodnu dimenziju ovih vrsta dela; drugim rečima, odnos između podređenog statusa žena u društvu i njihove povećane ranjivosti u odnosu na nasilje. Međutim, važno je napomenuti da i muškarci i dečaci takođe mogu biti žrtve rodno zasnovanog nasilja, a posebno seksualnog nasilja.

Konvencija Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja

- » **Nasilje nad ženama** označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva ona dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do, odnosno koja mogu da dovedu do, fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu odnosno proizvoljno lišavanje slobode, bilo da se oni odvijaju u javnosti ili u privatnom životu.
- » **Nasilje u porodici** označava svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u porodici ili domaćinstvu odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac ima ili je imao zajedničko domaćinstvo sa žrtvom.
- » **Rod** označava društveno formulisane uloge, ponašanja, aktivnosti i svojstva koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce.
- » **Rodno zasnovano nasilje nad ženama** označava nasilje koje je usmereno protiv žene iz razloga što je žena, odnosno ono koje u nesrazmerno većoj meri utiče na žene
- » **Žrtva** označava svako fizičko lice koje je izloženo ponašanju opisanom pod tačkama a i b;
- » Pojam **Žena** uključuje devojke ispod 18 godina starosti.

RZN U HUMANITARNIM KRIZAMA

Humanitarne krize predstavljaju složeni splet okolnosti koji se može javiti kao rezultat prirodnih pojava (ekstremni vremenski uslovi ili geološka aktivnost) ili ljudskih aktivnosti (sukobi, društveni preokreti i narušavanje stanja u životnoj sredini). Tokom vanrednih situacija, posebno su uočljiva odvajanja žena i adolescenata od porodica i zajednica, što doprinosi njihovoj pojačanoj osetljivosti u odnosu na moguće pretnje. Poremećaji u javnom i pravnom poretku i zaštitnim društvenim mehanizmima takođe daju svoj doprinos ovakvoj zloupotrebi.

Svi činioци koji se bave humanitarnim radom treba da budu upoznati sa sledećim univerzalnim činjenicama o rodno zasnovanom nasilju:

- » slučajevi rodno zasnovanog nasilja imaju najnižu stopu prijavljivanja u svim sredinama;
- » svi činioци koji se bave humanitarnim radom treba da pretpostave da je RZN ipak prisutno i da predstavlja pretnju ugroženoj populaciji (da bi se preduzele mere nije potrebno sačekati statističke podatke);
- » većina društava svaljuje krivicu na preživjele i stigmatizuje ih, a često i njihovu decu i porodice;
- » mnogi akteri i lica koja pružaju pomoć, a koji dolaze u kontakt sa preživelim žrtvama rodno zasnovanog nasilja ne znaju šta da učine i kako da ih upute na usluge i osećaju se nelagodno u vezi sa problematikom rodno zasnovanog nasilja.

Efikasno rešavanje rodno zasnovanog nasilja u hitnim slučajevima zahteva od aktera da:

- » podstiču i ostvaruju zaštitu prava pogođenog stanovništva (posebno žena i devojčica);
- » intervenišu kad su ta prava prekršena;
- » pruže usluge i pomoć u zadovoljenju potreba i ostvarivanju prava onih koji su bili žrtve nasilja.

OKVIR ZA REŠAVANJE PROBLEMATIKE RODNO ZASNOVANOG NASILJA U HUMANITARNIM KRIZAMA

U kriznim situacijama od značaja su tri ključna pristupa:

- » pristup zasnovan na pravima,
- » pristup zasnovan na zajednici,
- » pristup usmeren na preživjele.

Ova tri pristupa međusobno se nadopunjuju i pritom ne isključuju jedni druge, predstavljajući tri različita težišta jednog te istog pitanja.

Pristup zasnovan na pravima

Pristup zasnovan na pravima prepoznaje prava žena i devojčica kao ljudska prava i obavezuje sve zainteresovane strane da:

- » brinu o tome da se prava žena i devojčica u kriznim situacijama uvek nalaze na dnevnom redu međunarodne zajednice (uključujući njihovo pravo da žive bez rodno zasnovanog nasilja);
- » podstiču, štite i omogućavaju ostvarivanje prava žena i devojčica.

Pristup zasnovan na pravima teži analiziranju i iskorenjavanju osnovnih uzroka diskriminacije i nejednakosti; tome da svi bez obzira na pol, starosnu dob, etničku pripadnost ili veroispovest imaju pravo da žive slobodno i dostojanstveno, bez ikakvog nasilja, eksploatacije i zlostavljanja, u skladu sa načelima prava o ljudskim pravima. Ovaj pristup se zasniva na standardima međunarodnog prava o ljudskim pravima i humanitarnog prava.



Dokument	Ključni navodi u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem
Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDHR, 1948)	<p>Član 2. – zabranjuje diskriminaciju koja je zasnovana na polu.</p> <p>Član 4. – „Niko se ne sme držati u ropstvu ili potčinjenosti: ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima.”</p> <p>Član 5. – „Niko se ne sme podvrgnuti mučenju ili svirepom, nečovečnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.”</p> <p>Član 16(b) – „Brak se može sklopiti samo uz slobodan i potpun pristanak lica koja stupaju u brak.”</p> <p>Član 26(1) – „Svako ima pravo na obrazovanje.”</p>
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR, 1976)	<p>Član 2. – zabranjuje diskriminaciju koja je zasnovana na polu.</p> <p>Član 6. – „Svako ljudsko biće ima neotuđivo pravo na život.”</p> <p>Član 7. – „Niko ne može biti podvrgnut mučenju niti okrutnom, nečovečnom, ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.”</p> <p>Član 8. – (1) „Niko se ne može držati u ropstvu; ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim svojim oblicima”; (2) „Niko se neće držati u zavisnom položaju”; (3)(a) „Niko se ne može primorati na obavljanje prinudnog ili obaveznog rada.”</p> <p>Član 9. – „Svako ima pravo na slobodu i ličnu sigurnost.”</p> <p>Član 23(3) – „Nikakav brak ne može se zaključiti bez slobodne i pune saglasnosti budućih supružnika.”</p>
Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1981)	<p>Član 2. – „Države članice osuđuju diskriminaciju žena u svim vidovima, saglasne su da sprovode svim odgovarajućim sredstvima koja im stoje na raspolaganju i bez odlaganja, politiku otklanjanja diskriminacije žena i radi toga se obavezuju: [...] (c) da uvedu pravnu zaštitu prava žena na ravnopravnoj osnovi s muškarcima...”</p> <p>Član 5(a) – „Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere radi izmene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena.”</p> <p>Član 6. – „Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere, uključujući i zakonodavne, radi suzbijanja svih oblika trgovine ženama, kao i iskorišćavanja prostitucije žena.”</p> <p>Član 10. – „Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere radi otklanjanja diskriminacije žena da bi im osigurale jednaka prava kao i muškarcima u oblasti obrazovanja...”</p> <p>Član 16(1)(b) – [muškarci i žene imaju] „jednako pravo na slobodan izbor bračnog druga i sklapanje braka samo po slobodnoj volji i uz potpunu saglasnost”</p> <p>Član 16(2) – „Veridba i stupanje deteta u brak ne može imati nikakvih pravnih posledica.”</p>
CEDAW, Opšta preporuka br. 12. – Nasilje nad ženama (1989)	<p>„... članovi 2, 5, 11, 12. i 16. Konvencije zahtevaju od država članica da postupaju u cilju zaštite žena od nasilja bilo koje vrste do kojeg dolazi u porodici, na radnom mestu ili u bilo kojoj drugoj oblasti društvenog života.”</p>
CEDAW, Opšta preporuka 19. – Nasilje nad ženama (1992)	<p>„Nasilje zasnovano na razlici polova je oblik diskriminacije koji ozbiljno umanjuje mogućnosti da žene koriste prava i slobode na osnovu ravnopravnosti sa muškarcima” (stav 1).</p> <p>„Definicija diskriminacije uključuje nasilje zasnovano na razlici polova, to jest, nasilje koje je usmereno prema ženi zato što je žena ili nasilje koje u većoj meri utiče na žene nego na muškarce. Ono uključuje dela koja nanose fizički, mentalni ili seksualni bol ili patnju, pretnje takvim delima, prinudu i druge vidove ograničavanja slobode.” (stav 6).</p> <p>„Nasilje zasnovano na razlici polova može da prekrši određene odredbe Konvencije, bez obzira na to da li se u ovim odredbama izričito spominje nasilje.” (stav 6).</p> <p>„Države mogu takođe da budu odgovorne za dela pojedinaca ukoliko ne deluju s dužnom revnošću da bi sprečile kršenje prava ili da bi istražile i kaznile počiniocima nasilnih dela, ili obezbedile nadoknadu.” (stav 9).</p> <p>„Ratovi, oružani sukobi i okupacije teritorija često dovode do povećanja prostitucije, trgovine ženama i seksualnih nasrtaja na žene, a to zahteva posebne zaštitne i kaznene mere” (stav 13).</p>

Konvencija o pravima deteta (CRC, 1990)	<p>Član 9. – „Države članice obezbeđuju da nijedno dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje.“</p> <p>Član 12(1) – „Države članice obezbeđuju detetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču deteta, s tim što se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta.“</p> <p>Član 19. – „Države članice preduzimaju sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere radi zaštite deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zlostupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zlostupotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je poverena briga o detetu.“</p> <p>Član 24(3) – „Države članice preduzimaju sve efikasne i odgovarajuće mere za ukidanje tradicionalne prakse koja šteti zdravlju dece.“</p> <p>Član 34. – „Države članice obavezuju se da zaštite dete od svih oblika seksualnog izrabljivanja i seksualne zlostupotrebe.“</p> <p>Član 35. – „Države članice preduzimaju sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje otmice, prodaje ili trgovine decom u bilo kom cilju i u bilo kom obliku.“</p> <p>Član 37. – „Države članice obezbeđuju da: (a) nijedno dete ne bude izloženo mučenju ili drugim okrutnim, neljudskim ili ponižavajućim postupcima ili kazni.“</p> <p>Član 39. – „Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere za bolji fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju deteta koje je žrtva nekog oblika zanemarivanja, eksploatacije, zlostupotrebe, mučenja ili nekog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ili oružanih sukoba.“</p>
Ženevska konvencije (1949)	<p>„Žene će posebno biti zaštićene protiv svakog napada na njihovu čast, a naročito protiv silovanja, prinude na prostituciju i protiv svakog nedoličnog napada“ (4. Ženevska konvencija, član 27).</p> <p>Opšti član 3. zabranjuje:</p> <p>„sakaćenje, svirepost i mučenje“</p> <p>„povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljive i ponižavajuće postupke“</p> <p>Dodatni Protokol 1. poziva na posebnu zaštitu žena u konfliktnim situacijama (član 76).</p>
Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (CAT, 1987)	<p>Član 1. – „Izraz 'tortura' označava svaki akt kojim se jednoj osobi namerno nanosi bol ili teška telesna ili duševna patnja da bi se ... zbog bilo kojeg drugog razloga utemeljenog na bilo kojem obliku diskriminacije, ako ta bol ili te patnje nanosi službeno lice ili bilo koja druga osoba koja deluje u službenom svojstvu ili na njen podsticaj ili s njenim izričitim ili prećutnim pristankom...“</p>

U podsticanju i zaštiti prava žrtava rodno zasnovanog nasilja, možemo takođe koristiti i sporazume **Saveta Evrope** kao što su: Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, **Konvencija o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i i seksualnih zlostupotreba i Konvencija o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (Istambulska konvencija).**

Konvencija o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (Istambulska konvencija) prepoznaje žene migrante, sa ili bez dokumenata, i žene koje traže azil kao posebno osetljive na rodno zasnovano nasilje. Štaviše, konvencija posvećuje čitavo jedno poglavlje ženama migrantima i tražiocima azila koje se suočavaju sa rodnim nasiljem. Sadrži niz obaveza koje imaju za cilj formiranje shvatanja o rodno specifičnom nasilju nad ženama migrantima i ženama koje traže azil.

Pristup zasnovan na zajednici

Pristup zasnovan na zajednici ima za cilj da posebno osnaži ugrožene pojedince, grupe i zajednice kroz pružanje znanja, resursa i veština koji su im potrebni da bi uticali na promene, kao i na društvene i rodne odnose u sopstvenoj zajednici, u cilju rešavanja problematike rodno zasnovanog nasilja. Na ovaj način staramo se o tome da ugroženo stanovništvo bude aktivno uključeno kao partner u izradi strategija koje se odnose na zaštitu i pružanje humanitarne pomoći. Osim toga, pristup zasnovan na zajednici podrazumeva direktne konsultacije sa ženama, devojkicama i drugim licima u grupi koja je izložena riziku u svim fazama humanitarnog reagovanja – kako bi se uočili rizici i zaštitna rešenja i nadogradili postojeći mehanizmi zaštite koji su zasnovani na zajednici.

Pristup usmeren na preživjele

Pristup usmeren na preživjele ima za cilj stvaranje podsticajnog okruženja u kojem se poštuju prava preživjelih i u kojem se prema njima postupa dostojanstveno i s poštovanjem. Pristup pomaže u podsticanju oporavka preživjelog i njegove/njene sposobnosti da uoči i izrazi svoje potrebe i želje, kao i da osnaži sopstvenu sposobnost za odlučivanje o mogućim intervencijama. Pristup podrazumeva da svaki preživjeli razume šta je najbolje za njegovu/njenu sigurnost, proces zalečenja i oporavka.

Pravo na dostojanstveno postupanje i poštovanje		Stavovi kojima se žrtva osuđuje
izbor	u odnosu na	osećaj nemoći
privatnost i poverljivost informacija		stid i osećaj „obežerenosti“
odnos lišen svake diskriminacije		diskriminacija zasnovana na rodnoj, etničkoj ili nekoj drugoj pripadnosti
informisanost		pojedincu se govori šta da radi
sigurnost		osećaj izopštenosti

RUKOVODEĆA NAČELA U RADU SA POJEDINAČNIM PREŽIVELIMA/ ŽRTVAMA

- » U svakom trenutku treba obezbediti sigurnost preživjelog i njene/njegove porodice.
- » U svakom trenutku treba poštovati privatnost ugrožene/ugroženih osobe/osoba i njihove/njihovih porodice/porodica.
- » Sve pisane informacije o preživjelim moraju se čuvati na bezbednom, u zaključanim arhivama.
- » Poštujte želje, izbor, prava i dostojanstvo preživjelog.
- » Kad god okolnosti to dozvoljavaju razgovore obavljajte u privatnom okruženju i u prisustvu prevodioca istog pola.
- » Svojim ponašanjem iskažite poštovanje i nepristrasan stav. Nemojte se podsmevati niti na bilo koji način pokazivati nepoštovanje prema pojedincu ili njegovoj kulturi, porodičnim i drugim životnim prilikama.

LISTE SA PODACIMA ZA KONTAKTIRANJE SA INSTITUCIJAMA I ORGANIZACIJAMA KOJE RADE SA IZBEGLICAMA I MIGRANTIMA



Srbija

Krunska 58
11 000 Beograd
Tel: +381 11 3082 100

srbbe@unhcr.org
www.unhcr.rs

BJR Makedonija

Uroš Džudovikj 2A
1000 Skopje
Tel: +389 2 311 8641

<http://www.unhcr.org/the-former-yugoslav-republic-of-macedonia.html>

NACIONALNE INSTITUCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

Srbija

Deligradska 16
11 000 Beograd
Tel: +381 11 2068 100

zastitnik@zastitnik.rs
www.ombudsman.org.rs

Obrasci pritužbi
www.ombudsman.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=10

BJR Makedonija

Makedonija No.19 (building of TD „Makosped“)
1000 Skopje
Tel: +389 2 3129 335

contact@ombudsman.mk
www.ombudsman.mk/en

Obrasci pritužbi
www.ombudsman.mk/EN/submit_a_complain.aspx

INSTITUCIJE NADLEŽNE ZA IZBEGLICE/MIGRANTE

Srbija

Komesarijat za izbeglice i migracije
Narodnih heroja 4
11 000 Beograd
Tel: +381 11 311 72 72

kirs@kirs.gov.rs
www.kirs.gov.rs

BJR Makedonija

Ministarstvo rada i socijalne politike
Sektor za migracije, integraciju izbeglica, stranaca i humanitarne pomoći
Dimče Mirčev 9
1000 Skoplje
Tel: +389 2 3106770

mtsp@mtsp.gov.mk
www.mtsp.gov.mk

TRANZITNI, AZILNI I PRIHVATNI CENTRI U SRBIJI

Naziv	Tip	Adresa	Grad	Menadžer	Kontakt	E-pošta	Kontakt telefon
Adaševci	TC	Autout E-70	Adaševci	KIRS	Dragan Velimirović	Pc.adasevci@gmail.com	+381 64 8281 627
Banja Koviljača	AC	Narodnog fronta bb	Banja Koviljača	KIRS	Robert Lesmajster	Robert.lesmajster@kirs.gov.rs	+381 15 818626
Bogovađa	AC	Bogovađa bb	Bogovađa	KIRS	Ivan Radojević	cabogovadja@hotmail.com	+38114438035
Bosilegrad	RC	Blat bb	Bosilegrad	KIRS	Marija Kereks Ristić	pcbosilegrad@gmail.com	+381 64 8283141
Bujanovac	RC	Industrijska zona bb	Bujanovac	MOL/KIRS	Nemanja Kubrilo	bujanovac@gmail.com	+381 64 8283145
Dimitrovgrad	RC	Sofijski put bb	Dimitrovgrad	KIRS	Joca Kačar	pcdimitrovgrad@gmail.com	N/A
Divljana	RC	Divljana bb	Bela Palanka	KIRS	Jelena Stanković	pcdivljana@gmail.com	N/A
Kikinda	TC	Topolski put bb	Kikinda	KIRS	Dajena Ristić	Centar.kikinda@kirs.gov.rs	+381 64 8283177
Krnjača	AC	Pančevački put bb	Beograd	KIRS	Đurđa Surlan	cakrnjaca@hotmail.com	+381 648283126
Obrenovac	TC	Nemanjina bb	Obrenovac	KIRS	Sava Rakić	pcobrenovac@gmail.com	+ 381 64 8283159
Pirot	RC	Beriovački put	Pirot	KIRS	Joca Kačar	Pcpirot@gmail.com	+381 64 8283153
Preševo	RC	Vase Smajevića 2	Presevo	MOL/KIRS	Goran Ciric	Centar.presevo@kirs.gov.rs	+381 17 664152
Principovac	RC	Principovac bb	Sot	KIRS	Nada Gertner	N/A	N/A
Sjenica (Berlin)	AC	Jablanička bb	Sjenica	KIRS	Fikret Hamidović	casjenica@gmail.com	+381 62 205113
Sjenica (Vesna)	AC	Jablanička bb	Sjenica	KIRS	Fikret Hamidović	casjenica@gmail.com	+381 62 205113
Sombor	TC	Sikarski put bb	Sombor	KIRS	Goran Boškić	Kirssombor0511@gmail.com	+381 25 433030
Subotica	TC	Tuk Ugarnice 53	Subotica	KIRS	Sinisa Marković	Pcsubotica1@gmail.com	+381 24 4150031
Tutin	AC	Vidrenjačka 1	Tutin	KIRS	Sead Rec	tutinazilcentar@gmail.com	+381 20 5724304
Vranje	RC	Radnička 2	Vranje	KIRS	Lazar Pejić	N/A	+381 64 8283173

TC = Tranzitni centar

AC = Centar za azil

RC = prijemni centar

MOL = Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja

KIRS = Komesarijat za izbeglice i migracije.

TRANZITNI, AZILNI I PRIHVATNI CENTRI U MAKEDONIJI

Naziv	Tip	Adresa	Grad	Menadžer	Kontakt	E-pošta	Kontakt telefon
Tabanovci	TC	/	Kumanovo	CCM	Goran Stojanovski	rcukkumanovo@cuk.gov.mk	+389 31 414 390
Vinojug	TC	/	Gevgelija	CCM	Zoran Lazarevski	rcukgevgelija@cuk.gov.mk	
+389 34 212 900							
Vizbegovo	RC	Vizbegovo 1	Vizbegovo, Skopje	Ministarstvo rada i socijalne politike	/	/	+389 2 260 0221
Gazi Baba	RC	Mendeeva b.b.	Gazi Baba, Skopje	Ministarstvo rada i socijalne politike	/	/	+389 2 314 2613

TC = Transitni centar

AC = Centar za azil

RC = prijemni centar



HELP ON THE ROUTE

Kontaktirajte sa nama i pratite naše aktivnosti

 helpontheroute@divac.com

 www.divac.com/helpontheroute

 [HelpOnTheRoute](https://www.facebook.com/HelpOnTheRoute)